

Edward Breza

Imiona związane ze św. Pawłem z Tarsu

Język - Szkoła - Religia 5, 42-69

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IMIONA ZWIĄZANE ZE ŚWIĘTYM PAWŁEM Z TARSU

Opracowane zostają osoby, wspomniane przez Apostoła narodów i doznające kultu religijnego oraz używane w Polsce (przynajmniej notuje je SIW (objaśnienie skrótów zob. na końcu artykułu); imiona kalendarzowe, tj. imiona osób doznających czci religijnej, ale nienotowane w SIW, a więc w Polsce nienotowane i wreszcie imiona osób wspomnianych tylko przez św. Pawła, ale potem nieczczonych w Kościele. Tym czczonym i używanym w Polsce poświęcam osobne artykuły hasłowe; natomiast zbiorczo na początku artykułu omawiam imiona noszone przez osoby, uznane przez Kościół za święte lub błogosławione oraz imiona osób tylko wspomnianych przez Apostoła narodów, ale niewyniesionych na ołtarze. Np. św. Paweł w Liście do rzymian (Rz 16,12) pozdrawia niejaką Persydę: „Pozdrówcie Persydę najmilszą, która wiele pracowała w Panu” – jednak w katalogach świętych nieujęta (por. KIS i ILS). Podobnie Ampliat: „Pozdrówcie Ampliata najmilszego mi w Panu” (Rz 16,8).

Są imiona osób znanych św. Pawłowi, **notowane w wykazach świętych**, **niewykazane** jednak w SIW, jak: 1) **Apel**, gr. Apelles: „Pozdrówcie Apellesa, wypróbowanego w Chrystusie” (Rz 16,10); imię pochodzi (według KIS I 242) z gr. *Apellēs* i oznacza ‘bez skóry, oskalpowany’; tak też PrSB 47, wspomniany 21 IV); 2) **Arystobul**: „Pozdrówcie tych, którzy są z domu Arystobula” (Rz 16,11), określony jako „święty ze znakiem zapytania” przez ks. H. Frośa (KIS I 279), wspomniany 15 lub 16 III; jest to dwuczłonowe imię greckie: z I członem *áristos* ‘najlepszy’ i II *bulé* o podstawowym znaczeniu ‘wola’ i ‘rada’ (Abram I 438); 3) **Epafras**, chrześcijanin w Kolosach, „umiłowany współsługa” lub „wierny sługa Chrystusa” (Kol 1,7), założyciel gminy w Kolosach, może nawet jej pierwszy biskup, wspomniany 19 VII; 4) **Epafrodyt**, założyciel kościoła w Filippi, współpracownik św. Pawła, wspomniany 22 III (Flp 2,25;4,18; KIS II 174); jego skrótem jest im. *Epafras* (KIS II 173-174); 5) **Filolog**, który zasłużył na pozdrowienie św. Pawła w Liście do rzymian (Rz 16,15), bliżej omówiony w KIS II 316, wspomniany 4 lub 5 XI; jest to dwuczłonowe imię greckie: w I członie występuje rzeczownik *phílos* ‘miłośnik’, w II *lógos* ‘mowa’, zatem ‘miłujący

mowę, por. rzeczownik *filolog* ‘badacz tekstów’; 6) **Onezyfor** dwukrotnie wspomniany przez Apostoła (2 Tm 1,16; 4,19), por. KIS IV 447; jego imię dwuczłonowe jest pochodzenia greckiego: w I członie występuje rzeczownik *ónēsis* ‘korzyść, zysk, pożytek’, w II imiesłów *phóros* ‘niosący, przynoszący’, zresztą greka znała sam przymiotnik *onēsiphóros* ‘przynoszący korzyść, zyskowy, dobroczynny’ (Abram III 288); PrSB 895 tłumaczy ‘przynoszący pożytek’, KP 139 ‘pol’zu prinos’aszczij’, tj. ‘przynoszący pożytek’; zresztą na tym samym rdzeniu oparte jest imię 7) **Onezym**, wprost od podstawy przymiotnikowej *onēsimos* ‘korzystny, pożyteczny’ (Abram III 288); nosił je zbiegły niewolnik Filemona, za którym w specjalnym Liście zwrócił się św. Paweł (Flm) i św. Onezym cudotwórca, por. KIS IV 448; 8) **Sozypater**, podany w Rzm 16,21 jako krewny św. Pawła, wymieniony razem z Jazonem jako męczennicy (KIS III 279), imię greckie *Sosípáter* ‘ratujący ojca’ (KIS III 280; ib. V 287); 9) **Stachys** (brak w SI): „[Pozdrówcie] umiłowanego mego Stachysa” (Rz 16, 9), o którym szerzej KIS V 293-294; imię pochodzące od gr. rzeczownika *stáchys*, -yos o podstawowym znaczeniu ‘kłos’ (Abram IV 97). Jest imię *Stachiusz* u 4 mężczyzn; 10) **Tryfena** i 11) **Tryfoza** (nienotowane w SIW), znane z Listu św. Pawła do rzymian (Rz 16, 12): „Pozdrówcie *Tryfenę* i *Tryfozę*, które trudzą się w Panu.”; PrSB 1333 tłumaczy ‘hulaszcza’. KIS V 552 notuje imię męskie *Tryfōn* i odnosi je do rzeczownika *tryphē* 1. ‘miekkłość, delikatność’; 2. ‘swawola, rozpasanie’; 3. ‘arogancja, buta’ (Abram IV 369-370), wprost jest to imiesłów czynny czasu teraźniejszego (*part. praes. act.*) od czasownika *tryphāō* ‘żyć wygodnie, zbytkownie’; 12) **Tychik**, wspomiany 4 razy: (Ef 6,21; Kol 7; 2 Tm 4,4,12; Tt 3,12), prawdopodobnie biskup, którego wspomnienie podawane jest pod różnymi datami: 8 XII, 30 I, 31 VII, 29 IV (KIS V 567).

Inne postacie wspomniane przez św. Pawła **na ołtarze wyniesione nie zostały**, jak: 1) **Achaik** wymieniony przez Apostoła w I Kor 16,17: imię jest określeniem ‘mieszkańca Achai’ (PrSB 10); 2) **Asynkryt**: „Pozdrówcie Asynkryta” (Rz 16,14), imię objaśnione ‘nieporównany’ (PrSB 67); 3) **Barak**, syn Abinoama, który przy wsparciu Debory pokonał Siserę (Sdz 4 i 5), zdaniem św. Pawła (Hbr 11,32) dzięki wierze; jego imię znaczy ‘błyskawica’ (PrSB 87), por. imię prezydenta USA Baracka Obamy; 4) **Demas**, towarzysz podróży św. Pawła (Kol 4,14; Flm 24), który później opuścił Apostoła (2 Tm 4,9) – to forma skrócona im. *Demetriusz* albo *Demarchos* (PrSB 230); 5) **Epenet**: „Pozdrówcie umiłowanego mego Epeneta, pierwszy owoc Chrystusowy w Azji” (Rz 16,5); PrSB 318 objaśnia jako ‘uwielbiony’; 6) **Eubulus**: „Pozdrawiają cię Eubulus...” (2Tm 4,21), greckiego pochodzenia: z początkowym *eu* ‘dobry’ (przymiotnikowo) lub ‘dobrze’ (przysłówkowo) i rzeczownikiem *bulé* o podstawowym znaczeniu ‘wola’ i ‘rada’ (Abram I 438); 7) **Flegont** (Rz 16,14), pochodne od wieloznacznego czasownika *phlegō* o podstawowym znaczeniu ‘palić, zapalać się’ (Abram IV 5538) w formie imiesłowu czynnego czasu teraźniejszego (*part. praes. act.*) *phlegōn*,

phlegōnt-os; dlatego objaśnione w PrSB ‘gorliwy, żarliwy’; 8) **Gajus(z)**: Gajusa w Koryncie, którego ochrzcił (I Kor I 14); 9) **Herodian**: „Pozdrówcie Herodiana, krewnego mego” (Rz 16, 11); jest to forma utworzona od n. os. *Herod* za pomocą przyrostka *-ianus*, właściwego do tworzenia imion wyzwolenców i adoptowanych. *Herod* jest grecką formą patronimiczną (gr. *Ērōidēs*) od gr. wyrazu *ērōs* z suf. *-idēs*, znaczyło zatem ‘potomek herosów, tj. boga i człowieka, zwykle boga i kobiety’, niejako polski *Bohatyrowicz*, dlatego PrSB (l.c.) podał ‘potomek bohatera’. Semantyka pociągająca, ale koneksje z biblijnymi Herodami odpychające; 10) **Julia** Rzymianka z Listu św. Pawła (Rz 16, 15); forma żeńska od im. *Juliusz*, to zaś od nazwy rzymskiego rodu (*gens Iulia*) Juliuszów; 11) **Kajus(z)**: Św. Paweł wspomina Kajusa w Rzymie: „Pozdrawia was Kajus, gospodarz mój i cały kościół” (Rz 16, 23); 12) **Krysp**: Św. Paweł wspomina w Koryncie niejakiego Kryspa, którego ochrzcił (I Kor 14) – od łac. przydomka *Crispus* dla mężczyzny i *Crispa* dla kobiety (IC 223); przydomki zaś od przymiotnika *crispus*, *-a, -um* ‘kędzierzawy’; 13) **Kwartus**: brat Kwartus wspomniany w Liście do rzymian (16, 23), od łacińskiego liczebnika porządkowego *quartus* ‘czwarty’; 14) **Lojda**, SIW podaje 2 kobiety, noszące imię *Lojda*: po 1 w woj. pilskim i słupskim; 2 *Loda*: po 1 w woj. jeleniogórskim i warszawskim. SI nie notuje, nieuwzględnione przez wyszukiwane przeze mnie wydawnictwa popularne. Imię nosiła babcia św. Tymoteusza, wspomniana przez Św. Pawła (2 Tm 1, 5): „Wspomniałszy twoją żywą wiarę, którą pierwiej jaśniała twoja babka Loida”. Imię pochodzenia hebr. o znaczeniu ‘lepiej’ (PrSB 675); 15) **Narcyż**, którego domowników pozdrowił Św. Paweł w Liście do rzymian ((16, 11): „Pozdrówcie tych z domu Narcyza, którzy są w Panu” – od n. kwiatu *narcyz* z gr. *nárkissos*; 16) **Nereusz** z Rzymu (Rz 16, 15) – od mitologicznego starca Nereusza, ojca Nereid, nmf morskich (MEKSA II 93), por. św. Filip Nereusz; 17) **Olimpas** (wg Wulgaty *Olimpiada*) z Listu św. Pawła do rzymian (Rz 16, 15) – od n. góry *Olimp*, por. imiona *Olimpiusz*, *Olimpia*, *Olimpiada*; 18) **Patroba**, wspomniany w Liście do rzymian (Rz 16, 14); jest to skrót im. *Patrobiusz*, pochodnego ostatecznie od rzeczownika *pater* ‘ojciec’ (PrSB 937); 19) **Zenas**, biegły (uczony) w Prawie, potem chrześcijanin (Tt 3, 13), imię skrócone za pomocą sufiksu *-as* od imion złożonych typu *Zenobiusz*, nawiązujące do im. Zeusa w postaci *Dzēn* (por. KIS VI 246 s.v. *Zenon*; PrSB 1481 objaśnia ‘pokorna?’).

Są także imiona wspomniane przez św. Pawła, które **nie dostąpiły chwały ołtarza**, choć ich **imiennicy cieszą się kultem świętych**, jak 1) **Klaudia**, które PrSB 557 tłumaczy jako ‘sparaliżowany, sparaliżowana’, gdy *de facto* wywodzi się ono od nazwy rodu rzymskiego Klaudiuszów (*gens Claudia*); imię *Klaudia* wspomina bowiem św. Paweł w 2 Tm 4, 21; 2) **Marek**, O *Marku*, zwanym Janem, towarzyszu św. Pawła por. PrSB 702. Łacińskie imię teoforyczne od rzymskiego boga wojny *Marsa*: *Mars*, *Mart-is* – *Marcus*, transkrybowane do jęz. gr. *Márkos*, scs. *Марѣкъ*, z czego polskie *Marek* (Mal III 280); 3) **Pudens**: imię *Pudens*

znane w starożytności: razem ze św. Pawłem pozdrawia ucznia Pawłowego Tymoteusza (2 TM 4,21), znany także św. Pudens z otoczenia siostr: św. Praksedy i św. Pudencjany, czczony 19 V, razem z Pudencjaną (KIS IV 687-688, 733-734); w Cerkwi Prawosławnej czczony św. Pud 4 I i 15 IV (KP 140, bez próby etymologii); 4) **Stefanas**, ciepło wspominany przez Apostoła (1 Kor 1,16; 16 15,17), pewien chrześcijanin w Grecji, ochrzczony przez św. Pawła z całym „domem”, imię synonimiczne wobec *Stefan*: gr. *stéphanos* ‘wieniec’.

Wreszcie imiona **osób wyniesionych do chwały ołtarzy i noszonych przez obywateli polskich** (notowanych w SIW), którym poświęcam osobne artykuły hasłowe.

Akwila, Akwilin, Akwilina i podobne

SIW podaje 2 kobiety o imieniu *Akwila*: po 1 w woj. bielskim i kaliskim; 1 *Akfilina* w woj. elbląskim; 1 *Akielina* w woj. olsztyńskim; 38 *Akulina* (są to prawdopodobnie Białorusinki); 2 *Akila*: po 1 w woj. legnickim i nowosądeckim; 2 *Akwelina*: po 1 w woj. bydgoskim i wałbrzyskim; 2 *Akwilena* w woj. katowickim; 18 *Akwilina*; 1 *Akwalina* w woj. chełmskim (prawdopodobnie przez nawiązanie do łac. wyrazu *aqua* ‘woda’); 1 mężczyznę noszącego imię *Akwilin*; 2 *Akil*: po 1 w woj. gdańskim i krakowskim; 2 *Akilas* w woj. wałbrzyskim (prawdopodobnie to Węgrzy).

SI 13 notuje imię męskie *Akwila* z odpowiednikiem łac. *Aquila*; *Aquila* występuje w jęz. ang., fr., hiszp., hol., niem., port. i wł.; *Akila* błr., błg., mac., ros., u Serbów, słwn.; *Akylas* węg.; *Akyla* ukr.; *Akilus* est.; wariantywnie: *Akvilas*, *Akvilius* lit.; *Achila*, *Akyla*, *Chilie* rum.; forma żeńska występuje jako *Aquila* w hiszp. i hol.; *Chilia* rum.

Tamże *Akwilin* i *Akwilina* z odpowiednikami łac. *Aquilinus* i *Aquilina*; *Aquilino* w jęz. ang. i niem.; *Aquilino* hiszp.; *Akvilinas* lit.; *Achilina* rum.; wariantywnie: *Akulinos*, *Akilinos* nor.; *Aquilino*, *Aquillino* nowogr.; forma żeńska występuje jako *Akulina* jęz. błr.; *Akilina* błg., cz., mac., ros., słwn. i węg.; *Aquilina* hiszp., niem., nowogr. i wł.; wariantywnie: *Akilina*, *Akulina*, fin.; *Akwilina*, *Akvilē* lit.; *Akulina*, *Akilina* nor.; *Kylyna*, *Kulyna*, *Akylyna* u Serbów i ukr.

Są to imiona pochodzenia łacińskiego, wywodzą się ostatecznie od łac. rzeczownika *aquila* ‘orzeł’, ptaka poświęconego w mitologii rzymskiej Jowiszowi: *Aquila* występowało jako imię (*praenomen*) i jako przydomek (*cognomen*), IC 330, notowane u niewolników i wyzwolenców, w czasach przedchrześcijańskich, i u chrześcijan; także w formie zgrecyzowanej *Aquilas* oraz pochodnych *Aquileus* oraz patronimicznych *Aquilinus* u mężczyzn i *Aquilina* u kobiet. Akwileja (*Aquileia* (urbs, colonia)) to też n. miasta i kolonii rzymskiej nad północnym Adriatykiem. Znani byli małżonkowie: Żyd Akwila, pochodzący z Pontu, potem przebywający z żoną Pryską lub Pryscyllą w Efezie i w Rzymie, zaprzyjaźnieni ze św. Pawłem, wspominani w 1) DzAp 18, 2,18,26; 2) Rz 16, 3) I Kor XVI 19

i w innych listach Apostoła; pamięć ich obchodzi się 13 II i 14 VII w Kościele Wschodnim, 8 VII w Kościele Zachodnim (KIS I 70). Imiona: męskie *Akwilin* i żeńskie *Akwilina* to, jak to już powiedziano, historyczne przydomki, częste w Italii północnej, utworzone za pomocą patronimicznego przyrostka *-inus*, *-ina* od *Aquila*. Imię *Akwila* ze względu na zakończenie samogłoską *-a* bywa formą żeńską w jęz. polskim, hiszp. i hol. (zob. wyżej).

W Kościele rzymskokatolickim czci religijnej doznaje 10 świętych Akwilinów, z których KIS I 70 bliżej prezentuje: 1) Akwilina z Evreux (Francja), biskupa z lat ok. 620-695; 2) Akwilina z Würzburga, gdzie ok. 970 się urodził, lub z Mediolanu, gdzie osiadł i – walcząc z arianizmem – poniósł śmierć ok. r. 1015; jego wspomnienie obchodzi się 29 I. Męczennica Akwilina pochodziła z Byblos (dawniejsza Fenicja, dziś Djebeil w Libanie), wspominana jest 13 VI. KP 129 notuje Akilina 4 i 21 I oraz 14 VI, nadto św. Akilinę 13 VI oraz 7 IV, jednak błędnie wywodzi jej imię z jęz. gr. Znany także Łukasz *Akwilinus* z Orłowa (Orłowczyk), kaznodzieja Zygmunta Augusta, przyjaciel J. Frycza Modrzewskiego i kard. Hozjusza, bibliofil i znawca Cycerona (MEKSA I 32).

SNWPU podaje nazwisko *Akwilina* ze wskaźnikiem 0 (SNW nie notuje).

Andronik, Andronika i podobne

SIW podaje 1 mężczyznę o imieniu *Andronik* w woj. zielonogórskim; 1 *Androni* w woj. białostockim; 1 *Andros* w woj. elbląskim; 1 *Andry* w woj. warszawskim; 3 *Andor* (prawdopodobnie Węgrzy): 2 w woj. poznańskim, 1 katowickim; 10 kobiet nosi imię *Andronika*; 1 *Andronike* w woj. wrocławskim; 29 *Androna*.

SI 24 podaje imię męskie *Andronik* z łacińskim odpowiednikiem *Andronicus*; *Andronicus* występuje w jęz. ang. i hol.; *Andronikus* niem.; *Andronikos* nowogr. i szw.; *Andronico* hiszp. i wł.; *Androniko* port.; *Andronik* błg., cz., słow. i słwn.; *Andronic* fr.; *Andronikas* lit.; *Androniks* łot.; *Andor* węg.; wariantywnie: *Andronyk*, *Andron* blr. i ukr.; *Andronik*, *Andron* ros.; *Andronic*, *Andronie* rum.; *Androniko*, *Androno*, *Andron* u Serbów; forma żeńska występuje jako *Andronica* w ang.; *Andronika* słow. i *Dronța* rum. (może 1 kobieta o im. *Droneta* w woj. leszczyńskim tutaj należy).

W staropolszczyźnie notowane na kresach południowo-wschodnich jako *Andronik* od r. 1438 i pochodna forma patronimiczna *Andronowic(z)* w r. 1409; zdrobnione *Dron* od r. 1437 i *Droń* w r. 1467, formy pochodne *Dronowic(z)* w r. 1436 i *Droniec* od r. 1471; na kresach północno-wschodnich w r. 1472 *Andronowic(z)* (Mal III 183).

Dwuczłonowe imię greckie: w I członie występuje gr. rzeczownik *anēr*; *andrós* ‘mężczyzna, mąż’; w II *níkē* ‘zwycięstwo’ i oznaczało ‘mąż zwycięstwa’ lub, jak interpretują inni, ‘zwyciężający mężów’. Do polszczyzny przejęte zostało za pośrednictwem łacińskiego *Andronicus* (KIS I 159, Mal III 182). Wśród świętych

Andronik, znany towarzysz św. Pawła (Rz 16,7) i inni, o których KIS I 159-160. Ze świata starożytnego znani m.in. Andron z Halikarnasus, logograf, tj. pisarz mów sądowych pisanych na zamówienie z IV w. przed Chr., Andronik z Rodos, perypatetyk, 10. scholarcha po Arystotelesie z I w. przed Chr. (MEKSA I 57-58). Imieniny świętych Androników Kościoła Wschodniego 4 I, 17 III, 13 VI, 30 VII; 9, 12 X.

SNWPU podaje 17 osób o nazwisku *Andron*; *Androna* 0; 16 *Androniak*; 2 *Androniewicz* w woj. łódzkim; 77 *Andronik*; 1 *Androniuk* w woj. suwalskim; 11 *Andronow*; 4 *Andronowicz* w woj. olsztyńskim; 16 *Andronowski*; 2 *Andronów* w woj. katowickim.

Apollo, Apollina i podobne

SIW podaje 6 mężczyzn o imieniu *Apollo*: po 1 w woj. gdańskim, leszczyńskim, suwalskim, tarnobrzeskim, warszawskim i wrocławskim; 1 *Apolon* w woj. białostockim; 3 kobiety noszące imię *Apollina*: 2 w woj. łódzkim, 1 warszawskim; 33 *Apolina*; 14 *Apolinia*.

SI 28 notuje imię męskie *Apollo* z takimże odpowiednikiem łacińskim *Apollo*; *Apollo* występuje w jęz. ang., fin. i wł.; *Apolo* hiszp., port. i rum.; *Apollon* dun., ros. i szw.; *Apollón* cz.; *Apolonas* lit.; *Appolls* łot.; *Appollōn* nowogr.; *Apolón* słow.; wariantywnie: *Apollo*, *Apollon* est.; *Apollon*, *Apollone* fr.; *Apollon*, *Apoll* niem.; *Apolló*, *Apollón* węg.; forma żeńska występuje jako *Appoline* w jęz. ang. i fr.

Imię *Apollo* pochodzi niewątpliwie od n. boga *Apollona* (gr. *Apóllōn*, łac. *Apollō*, dop. *Apóllonos*, łac. *Apollinis*), syna Zeusa i Latony, boga słońca (gr. *Phóibos*, łac. *Foebus* ‘promienny, jaśniejący’, spolszczone na *Febus*), światła i wyroczni, patrona poezji, muzyki, sztuki i nauk. Imieniem noszonym przez mężczyzn był już w starożytności (por. IC 211), w Polsce używane było rzadko, w XIX w. nosił je Apollo Korzeniowski Nałęcz (1820-1869), ojciec Josepha Conrada. Przypuszcza się, że imię *Apollo* wywodzi się z języków azjańskich lub hetyckiego, w którym *abullu* znaczy ‘brama’. We wschodnich synaksariach ‘żywotach świętych’ pojawia się 5 świętych, z których w KIS I 246-247 prezentowane 2 postacie: 1) Apollo, uczeń apostołski, którego parokrotnie wspomina św. Paweł (DzA 18,24; 19,1; 1 Kor 1,12 i n.; Tt 3,13), Żyd zwany w tekście greckim *Apollōs* i por. w SIW imię *Apollo*s u 1 mężczyzny w woj. chełmskim, w Wulgacie jednak *Apollo*, umieszczany w synaksariach 30 VII, 8 XII i 7 I; 2) Apollo, pustelnik egipski, zmarły ok. r. 395, wspominany 22 X lub 30 I. Wyk podaje tylko formę męską *Apollo* z odmianą *Apoll-a*, *Apollon-a*, *Apollin-a*; warta także przyswojenia forma żeńska *Apollina* z ang. czy fr. *Apolline*, analogiczna do polskich postaci *Józefina*, *Karolina*. Forma *Apolinia* kontynuuje łacińskie przydomki (*cognomina*) *Apollinius* w rodz. męskim i *Apollinia* w żeńskim (IC 211).

SNWPU podaje 44 osoby o nazwisku *Apollo*; 5 *Apolo*.

Arystarch

SIW podaje 2 mężczyzn o imieniu *Arystarch*: po 1 w woj. bydgoskim i kozalinskim; 1 *Aristarch* w woj. katowickim.

SI 34 notuje imię męskie *Arystarch* z odpowiednikiem łacińskim *Aristarchus*; *Arystarch* występuje w jęz. błr. i ukr.; *Aristarch* błg., cz., niem., ros. i słwn.; *Aristarque* fr.; *Aristarco* hiszp., port. i wł.; *Aristarchus* hol.; *Aristarchos* szw.; *Arisztarkhosz* węg.; *Aristarh* mac. i u Serbów; *Aristark* u Chorwatów; *Aristarhos* nowogr.; wariantywnie: *Aristarchus*, *Aristarch* ang.; *Tarrkki*, *Aristarkus* fin.; *Aristarchas*, *Aristarkas* lit.; *Aristarh*, *Alistarh*, *Alistar*, *Alestar* rum.

Imię pochodzenia greckiego, wywodzi się od rzeczownika złożonego *aristarchos* ‘najlepiej rządzący’ (Abram I 326), w którym w I członie występuje przymiotnik *áristos* ‘najlepszy’, a w II *árchos* ‘wódz, naczelnik, przywódca’ (ib. 342), widoczny np. w rzeczownikach *patriarcha*, *monarcha*.

Imię nosił Arystarch z Samotraki (ok. 217-145 przed Chr.), sławny uczony aleksandryjski, dyrektor Biblioteki Aleksandryjskiej, twórca filologii jako dyscypliny naukowej, krytyczny wydawca klasyków, zwłaszcza Homera. Imię jego stało się synonimem poważnego, rzetelnego uczonego i sprawiedliwego krytyka w odróżnieniu od Zoilosa, symbolu złośliwego krytyka. Z Dziejów apostoelskich (XIX, XX, XXVII) i Listów Pawłowych (Kol 4, 10; Flm 24) znany Arystarch, towarzysz św. Pawła, figurujący w martyrologiach rzymskich pod 4 VIII, w kościołach wschodnich 14, 15 lub 16 IV.

SNWPU podaje nazwiska *Arystarchow* i *Arystarchów* ze wskaźnikiem 0.

Erast

SIW podaje 7 mężczyzn o imieniu *Erast*, 1 *Erastes* w woj. bielskim. SI 87 notuje męskie imię *Erast* z łacińskim odpowiednikiem *Erastus*; *Erast* występuje w jęz. błg., est., rum., słwn. i ukr.; *Erastus* ang., hiszp., niem. i węg.; *Erasto* mac., u Chorwatów i wł.; *Eraste* fr.; *Erastas* lit.; *Erasts* łot.; *Erastos* nowogr.; wariantywnie: *Erast*, *Erastus* cz.

Imię jest pochodzenia greckiego: jest to genetyczny imiesłów czasu przeszłego strony biernej (*partic. perf. pass.*) od czasownika *eráō* ‘kocham, miłuję’, znacząco więc ‘ukochany, umiłowany’ (i gr. bóg miłości *Eros* : *éros* lub (poetycko) *érōs* ‘miłość’ należy do tej rodziny etymologicznej), spokrewnione więc z im. *Erazm* i synonimiczne wobec greckich *Agapit* i *Agapita* oraz łacińskiego *Amata*. Św. Paweł (Rz I,23) wymienia Erasta wśród osobistości gminy korynckiej, wspominany w Kościele greckim 10 XI, w Rzymskim 26 VII (KIS II 180-181). Do polszczyzny warto przejąć formę *Erast* i żeńską *Erasta*, na *-es* bowiem znane Polakom tylko wielkie postaci historii i kultury greckiej, głównie z końcowym *-kles* (<gr. *kléos* ‘sława’), jak *Sofokles*, *Perykles*.

Eunika, Eunice i podobne

SIW podaje 3 kobiety pisane *Elnika*, po 1 w woj. bydgoskim, katowickim i krakowskim; 11 *Eunice*, 395 *Eunika*, 3 *Eunike*, po 1 *Eumika* w woj. wrocławskim (z wtórnym, błędnym *-m-*) i *Eunicja* w woj. gorzowskim.

SI 91 notuje imię żeńskie *Eunika* i *Eunice* z łacińskim odpowiednikiem *Eunice*; *Eunice* występuje w jęz. ang., fr., hiszp., hol., górnołuż. i wł.; *Eunika* cz. i słow.; *Evnika* błg., mac. ros. i słwn.; *Eunike* łot.; *Euniké* ukr.; wariantywnie: *Jaunika*, *Evnicija* błr.; *Einike*, *Eunike*, *Euniike* est.; *Euniceja*, *Eunicé* lit.; *Eunica*, *Eunice*, *Eunike* niem.; *Eunikē*, *Eunikia*, *Evniki*, *Evnikija* nowogr.; *Jevnika*, *Evnika* dolnołuż.; brak w KP i w KIS, jest to więc imię niekalendarzowe. Ze starożytności znana jest matka św. Tymoteusza, towarzysza podróży apostołskich św. Pawła i adresata dwóch listów Pawłowych – Eunice; św. Paweł chwali wiarę, „która przebywała pierwaj w twej babce Lois [w Wulgacie *Loida*] i w twej matce *Eunice*” (2 Tm 1,5), pochodziła ona z Listri w Likaonii. Wiemy też, że H. Sienkiewicz dał to imię pięknej niewolnicy Petroniusza w *Quo vadis* – Eunice, która umiera razem ze swoim panem i kochankiem Petroniuszem.

Imię pochodzi od greckiego przysłówka *eu* ‘dobrze’, przymiotnikowo ‘dobry’, bardzo częstego w greckich imionach, jak *Eupater*, *Eustachy*, *Eulalia*, *Eugeniusz* i rzeczownika *nikē* ‘zwycięstwo’, por. grecką boginię zwycięstwa *Nike*, również symbol niezwykniętej Warszawy.

Feb, Feba i podobne

SIW podaje 1 kobietę o imieniu *Febida* w woj. krakowskim; 2 mężczyzn noszących imię *Febis*: po 1 w woj. skierniewickim i suwalskim, 1 *Fiwa* w woj. gdańskim (zapewne noszone przez Białorusinkę).

SI 97-98 notuje imię męskie *Febus* z odpowiednikiem łacińskim *Phoebus* i żeńskie *Feba* z odpowiednikiem łacińskim *Phoeba*: *Foebus* występuje w jęz. cz.; *Febus* rum. i szw.; *Fébus* słow.; *Phöbus* niem.; *Phoibosz* węg.; *Febo* hiszp. i wł.; *Febas* lit.; wariantywnie: *Föbus*, *Pöobu* est.; imię żeńskie występuje jako *Feba* w jęz. błg., górnołuż., hiszp., mac., u Chorwatów i słwn.; *Feva* ukr.; *Phöhe* niem.; *Febe* fr.; *Febé* lit.; *Foiba* łot.; *Phoibe* węg.; *Febe* wł.; *Föbe* est.; wariantywnie: *Phoebe*, *Phebe* ang.; *Fiva*, *Feba* błr.; *Febe*, *Phebe*, *Phoebe* hol.; *Fevia*, *Foivē*, *Fevija*, *Fivi* nowogr.; *Feva*, *Fiva*, *Feba* ros.

Imiona pochodzą od greckich przydomków: Apollina *Phoibos* jako boga słońca (‘Promienny’), z czego łacińska forma *Phoebus*, a z tego polskie *Feb* lub *Febus*, i Diany (Artemidy) *Phoibē* (‘Promienna’), z czego polska forma *Feba*. Nadto imię *Feba* nosiło kilka postaci w mitologii greckiej, np. Febe, matka Latony, która z kolei urodziła Apollina i Artemidę (Dianę); Febe, siostra Heleny i inne (MEKSA I 329). Przydomek *Phoibos* Apollina i *Phoibē* Diany pochodzą od gr. trójrodzajowego przymiotnika *phoibos*, *-ē*, *-on* ‘czysty, przeźroczysty, promienny’ (Abram IV 544). Por. imiona *Cyntia* i *Delia*, również zawdzięczające swój

początek przydomkom Diany. Imię *Feba* nosiła chrześcijanka z Kenchr, która oddała wielkie usługi św. Pawłowi w czasie działalności misyjnej, ciepło wspomina ją w Liście do rzymian (16, 1-2), por. też KIS II 277, wymieniona w Martyrologium rzymskim 3 IX. Knap podaje imienniny 13 XII (razem z Lucyną przez wzgląd na znaczenie ‘promienne’). Podane w SIW imiona *Febida* i *Febis* nie do końca są jasne, dobrze by się tłumaczyły, gdyby *Febis* była gr. imieniem żeńskim z odmianą *Phoibidos*, jak *Íris*, *Íridos*, *Dóris*, *Dóridos*. Takie niezgodności i niekonsekwencje jednak się zdarzają.

Filemon, Filimon, Filemona i podobne

SIW podaje 8 mężczyzn o imieniu *Filemon*; 11 *Filimon*; 8 kobiet noszących imię *Filemona*; 2 *Filimena*: po 1 w woj. białostockim i krośnieńskim; 1 *Filimina* w woj. wrocławskim; 2 *Filina* (prawdopodobnie Włoszki): po 1 w woj. bydgoskim i legnickim; 1 *Filinna* w woj. legnickim. Nadto 2 *Filima*: po 1 w woj. olsztyńskim i wrocławskim; 1 *Filimea* w woj. białostockim przez nawiązanie do imion typu *Andrea*, *Dulcynea*, *Salomea* (por. *Filomon*).

SI 100 notuje *Filemon* z odpowiednikiem łacińskim *Philemon*; *Philemon* występuje w jęz. ang. i niem.; *Filemon* w cz., słow. (tak u Knap 88 i Majtana 50), dolnołuż., fin., hiszp., port., rum., u Serbów, słwn., szw. i węg.; *Filemone* wł.; *Philémón* fr.; *Felemon* górnołuż.; *Filimon* błg. i ros.; *Fylymon* ukr. *Filemons* łot.; wariantywnie: *Filemon*, *Filemon* est.; *Filemon*, *Philemon* hol.; *Filemonas*, *Pilemonas* lit.; *Filēmōn*, *Filimon* nowogr.; forma żeńska notowana jako *Filumena* br., ros. i ukr. oraz wariantywnie: *Filēmōna*, *Filimona* w nowogr.

SSNO II 42 utrwała na kresach północno-wschodnich w r. 1436 notariusza Polaka *Filimona* (w zapisie łac. *Philimono* – miejsc. l.poj.), por. Mal III 216.

Imię jest pochodzenia greckiego, z punktu widzenia gramatycznego jest to imiesłów bierny czasu przeszłego (*part. perf. pass. et medii*) od czasownika *philéō* ‘kocham, miłuję’, tj. *philéménos*, *-ē*, *-on* ‘który był kochany’, semantycznie bliskie imionom *Filomen*, *Filomena*, por. też gr. *philos* ‘przyjaciel’ i *philia* ‘przyjaźń’ oraz pojęcia *autofilia*, *biofilia*, *hemofilia* z członem *-filia*, tudzież terminy z dziedziny perwersji seksualnych: *gerontofilia*, *nekrofilia*, *pedofilia*, *zoofilia*. Ks. H. Fros (KIS I 305) wspomina, że hagiografia zna 7 św. Filemonów, sam zaprezentował adresata Listu św. Pawła do Filemona (Flm), zamożnego mieszkańca miasta Kolosy, od którego zbiegł niewolnik Onezym. Św. Paweł odsyła niewolnika, już chrześcijanina Filemonowi wraz z listem, w którym prosi o wybaczenie winy zbiegowi. W Cerkwi czczony 29 XI jako Fiłumen (KP 143). Imieniem zdrobnionym od *Filemon* jest *Filon*.

SNWPU podaje *Filemon* 0 i formy pochodne: 58 *Filemonowicz*, z tego 4 w woj. gdańskim, 13 olsztyńskim, 10 sieradzkim; 165 *Filimon*, z tego 4 w woj. gdańskim, 41 siedleckim, 36 białkopodlaskim, 25 warszawskim, pochodne: 25 *Filimoniak*, z tego 3 w woj. słupskim, 10 legnickim; 353 *Filimoniuk*, z tego

4 w woj. śląskim; 30 *Filimonow*, z tego 4 w woj. gdańskim; 27 *Filimonowicz*; 3 *Filimonów*; 1 *Filimończyk* w woj. białostockim; 23 *Filimowicz*, z tego 1 w woj. gdańskim; 58 *Filimowski*.

Fortunat, Fortunata i podobne

SIW podaje 31 mężczyzn o imieniu *Fortunat*; 1 *Fortunand* w woj. elbląskim; 3 *Fortunant* (to, jak i poprzedni wariant przez nawiązanie do rzeczowników typu *amant*); 60 kobiet nosi imię *Fortunata*; 1 *Fortuna* (zapewne Angielka, Rumunka lub Węgierka) w woj. katowickim.

SI 104 notuje imię męskie *Fortunat* z łacińskim odpowiednikiem *Fortunatus* i żeńskie *Fortunata* z takimże łacińskim odpowiednikiem; *Fortunat* występuje w jęz. błr., błg., est., górnołuż., mac., ros., słwn. i ukr.; *Fortunát* cz. i słow.; *Fortunatus* fin., hol. i szw.; *Fortunato* hiszp., port. i wł.; *Fortunats* łot.; wariantywnie: *Fortunatus*, *Fortune* ang.; *Fortunat*, *Fortuné* fr.; *Fortúnatas*, *Fortúnas* lit.; *Fortunat*, *Fortunatus* niem.; *Fortunato*, *Fortunat* u Serbów; *Fortunatos*, *Fortunatos* nowogr.; *Fortunát*, *Szerencsés* (przekład na węg. *szerecsse* ‘szczęście, fortuna’) węg.; forma żeńska pojawia się jako *Fortunata* w jęz. błg., hiszp., hol., mac., niem., port., słwn. i wł.; *Fortunáta* słow.; obocznie: *Evadne*, *Fortune*, *Fortuna* ang.; *Fortunade*, *Fortunée* fr.; *Fortúnat*, *Fortúnata*, *Fortúné* lit.; *Fortounata*, *Fortunata* nowogr.; *Fortuna*, *Fortunata* węg.

W staropolszczyźnie wspomniane w r. 1419 na Mazowszu (Mal III 218). Imię żeńskie *Fortunata* spotykamy w Polsce dopiero od w. XVIII, możemy je interpretować jak przejęcie z łac. formy *Fortunata* lub utworzone regularnie od *Fortunat* za pomocą końcówki *-a* (tzw. konwersja rodzajowa), jak *Józefa*, *Bogusława* od *Józef* i *Bogusław*.

Imiona pochodzenia łacińskiego, wywodzą się od rzymskich przydomków (*cognomina*) *Fortunatus* dla mężczyzn i *Fortunata* dla kobiet, notowanych także u chrześcijan, potwierdzona została także forma pochodna *Fortunatia* u chrześcijanki w Kartaginie; *Fortunatianus* i *Fortunatiana*, także u chrześcijan, utworzone za pomocą przyrostka *-ianus*, wskazującego na wyzwoleńców lub adoptowanych, forma patronimiczna *Fortunatinus*, powstała przy użyciu przyrostka *-inus* i u chrześcijanki *Fortunatissima*, z czego postać skrócona *Fortunissima* (IC 273) w stopniu najwyższym od przymiotnika *fortunatus*, *-a*, *-um* ‘szczęśliwy, szczęśny, hojnie (czymś) obdarowany’, pochodnego wprost od takiegoż imiesłowu biernego czasu przeszłego (*part. perf. pass.*) czasownika *fortuno*, *-are*, *-atum*, spokrewnionego z rzeczownikiem *fortuna*, *-ae* i *fors*, *-tis* ‘los; to, co nam bogini Fortuna przyniesie’; ten zaś ma związek etymologiczny z czasownikiem *fero*, *ferre*, *tuli*, *latum* ‘nieść’. Rzymianie, jak wiadomo, upostaciowali los w postaci bogini Fors Fortuna, nazywanej przez narody europejskie Fortuną (por. Plezia II 580), czczona w różnych miastach, a w Rzymie jako *Plebeia*, *Patricia*, *Libera*, *Virginalis*, *Virilis* i inaczej o przydomkach *Blanda* ‘Łaskawa’, *Bona* ‘Dobra’,

Comes ‘Towarzyska’, *Dubia* ‘Niepewna’; dniem jej święta był 24 VI (MEKSA I 347).

Warto przypomnieć, że w starożytności Wyspy Kanaryjskie na Oceanie Atlantyckim nazywały się *Insulae Fortunatae*, tj. ‘Wyspy Szczęśliwe’, do czego por. werset 5 trenu X J. Kochanowskiego: „Czyliś na *Szczęśliwe Wyspy* zaprowadzona?” Na tych wyspach według starożytnych przebywali ulubieńcy bogów.

Św. Paweł w I Liście do koryntian (16,17) wymienia ciepło chrześcijańska Fortunata, nadto byli święci Fortunat i Feliks, męczennicy z Akwilei z czasów Dioklecjana (przełom III/IV w.); św. Fortunat, bp Todi w Umbrii (Włochy) w VI w.; bł. Maria Fortunata Viti (1827-1922), benedyktyńska włoska, św. Fortunata, męczennica wspominana 14 X (por. KIS II 353-354). Imiona używane były głównie w zakonach. Jako II nosił Alojzy Fortunat Żółkowski (1777-1822), aktor komiczny. Imieniny 14 X (KNI 113).

SNWPU podaje 3690 osób o nazwisku *Fortuna*, 2 *Fortunat* i wiele form pochodnych.

Hermes, Hermiła, Hermogena i pokrewne

SIW notuje po 1 osobie, noszące imię *Hermes* w woj. legnickim; *Hermiła* w woj. legnickim; *Hermogena* w woj. częstochowskim; *Hermogenesa* w woj. szczecińskim; *Hermogeneza* w woj. toruńskim; 2 *Ermis*: 1 w woj. olsztyńskim, 1 rzeszowski również tu należą. *Ermioni* 2: po 1 w woj. gdańskim i wałbrzyskim „wygląda” na postać grecką; *Ermionia* 1 w woj. skierniewickim spolonizowaną przez wymianę końowego *-e* na *-a*.

SI 126-127 podaje *Hermes*, po łacinie *Hermes* i *Hermas*; *Hermes* w jęz. ang., fin., hol., górnołuż., nor., nowogr. i słow.; wariantywnie *Hermes* lub *Hermas* cz., hiszp., niem. i szw.; *Hermas*, *Herm est.*; *Hermis*, *Hermas* lit.; *Hermès*, *Herme*, *Erme*, *Hermier*, *Hermas* fr.; *Hermes*, *Hermęsti* węg.; *Ermes*, *Ermeto* wł.. Forma żeńska *Hermione* występuje w ang., fr., hol.; *Hermioné* cz.; *Ermiona* rum.; *Ermione* wł.; *Hermia* węg.; wariantywnie *Hermia*, *Hermione* ang. i nor.

Imię *Hermes* pochodzi niewątpliwie od gr. boga *Hermesa* (gr. *Hērḿēs*), syna Zeusa i tytanki Mai (dała ona nazwę miesiącowi *majowi*), posłańca bogów olimpijskich, spryciarza, przewoźnika dusz zmarłych w podziemiu, opiekuna kupców, handlarzy i złodziei. Kaduceuszem, czyli laską oplecioną dwoma węzami, godził zwaśnionych; według przekonań starożytnych to on wynalazł fletnię Pana, pismo i liczby. Na ulicach greckich miast stały *hermy*, czyli czworoboczne słupy z wyobrażeniami Hermesa; z dni tygodnia środa poświęcona była Hermesowi (gr. *Hērḿū hēméra*), którego odpowiednikiem u Rzymian był Merkury, zatem dla Rzymian środa to *dies Mercurii* ‘dzień Merkurego’ lub w kolejności *Mercurii dies*, z czego franc. *mercredi*, wł. *mercoledì*, hiszp. *miércoles* ‘wszędzie o środzie’; odpowiednikiem germańskim tych bóstw był *Wodan*, z czego ang. *Wednesday* ‘środa’. Samą nazwę boga Hermesa objaśnia się jako ‘drogowskaz’ (KIS III 51).

Hermes był bogiem wymownym (jako posłaniec Olimpu, por. też „Pawła [nazywali] Hermesem, gdyż głównie on przemawiał” [w Listrze] Dza 14,12), dlatego też sztukę objaśniania, interpretacji, egzegezy nazwano (ostatecznie) od jego imienia *hermeneutyką* (z gr. *hermēneutikē téchnē*).

Był św. Hermes, męczennik rzymski, który 18 VIII poniósł śmierć za wiarę i już w r. 354 wpisany został do katalogu świętych (KIS III 51), imię w staropolszczyźnie nienotowane, dlatego też nieujęte przez prof. M. Malec (Mal III). Był pisarz starochrześcijański Hermas z przełomu I/II w., autor dzieła *Pasterz*, prawdopodobnie do tej rodziny etymologicznej należy także Hermiasz (*Hermias*), apologeta grecki, autor m.in. „Krytyka [lepiej tłumaczyć: Wyśmianie, wykpienie, bo po gr. użyto rzeczownika *diasyrmós* ‘wykpienie, wyśmianie’, po łacinie *irrisio*] pogańskich filozofów”. Św. Paweł wspomina w Rzymie (Rz 16,14) Hermesa i Hermasa.

SNWPU podaje 21 osoby o nazwisku *Herma*s, 1 *Herma*sch w woj. opolskim, 145 *Herma*sz, 15 *Herma*ś, 72 *Herma*szuk, 79 wtórne z sufiksem *-ewski*: *Herma*szewski; 285 *Herm*es.

Hermiła jest formą żeńską od im. *Hermyl(us)*, które jest zdrobnieniem od nazwy rodu rzymskiego *Hermus* (*gens Hermylia*); *Hermus* z kolei pochodzi od nazwy rzeki *Hermus* w Lidii. Św. Hermylus, diakon, razem ze Stratonikiem ponieśli śmierć przez zatopienie w Dunaju w pobliżu Mezji Górnej (blisko dzisiejszego Belgradu), wspomniani we wschodnich synaksariach 13 I i 2 VI KIS III 52-53; SNWPU podaje 31 osób o nazwisku *Hermela* w woj. poznańskim z rozwojem *-il* > *-el*.

SI podaje *Hermogenes* i *Hermogen*, z tego *Hermogenes* w ang., dolnołuż. i niem.; *Ėrmogén* bñ.; *Hermo* fin.; *Ermogen* mac. i ros.; *Jermogen* ukr.; *Ermogene* wł.; wariantywnie: *Chermogen*, *Ermogen* bñg.; *Hermogenés*, *Hermogen* cz.; *Germogen*, *Hermogen* est., *Ermogenēs*, *Ermojenis* nowogr.; *Ermoghen*, *Ermogen* rum.; *Ėrmogen*, *Jermogen* słwń.

Starożytność grecka wydała wielu sławnych ludzi o imieniu *Hermogenes*: garncarzy, architektów, muzyków, retorów. Nadto z I członem *Hermo-* MEKSA I 406-407 podaje: 1) Hermokles, poeta z IV w. przed Chr. z II członem *kléos* ‘sława’; 2) Hermokrates z Syrakuz, dowódca floty z V w. przed Chr. z II członem *kratéin* ‘władać, rządzić’; 3) Hermonaks, malarz attycki z V w. przed Chr. z II członem od gr. n. wyspy Nákсос, a *Hermogenes* z II członem *génos* ‘ród, plemię’, *genéin* ‘rodzić’; *Hermogenesa* i *Hermogeneza* są oczywiście formami żeńskimi od *Hermogenes*.

Jason, Jezion

SIW podaje 7 mężczyzn o imieniu *Jason*, 1 *Jezion* w woj. poznańskim. SI 142 notuje *Jazon* z łacińskimi odpowiednikami *Jason*, *Iason*; postać *Jason* występuje w jęz. ang., est., fr., hiszp., hol., górnołuż., niem., rum., szw.; *Jazon* bñg., s.-ch.,

słow., słwn.; węg.; *Giasone* wł.; *Jazonas* lit.; wariantywnie *Jason*, błr., ros. i ukr.; *Jasoń*, *Jason* cz.; *Jason*, *Jazon* mac.; *Iasón*, nowogr.

Imię jest pochodzenia greckiego, opiera się na greckich wyrazach *jáō*, *jáomai* ‘leczyć, pielęgnować’, *jatēs*, *jatēr*, *jatrós*, *játōr* ‘lekarz’, na których oparte są m.in. polskie *pediatria* ‘leczenie dzieci’, *geriatria* ‘leczenie chorób wieku starczego’ i inne. Przypomnijmy, że Apollo miał m. in. przydomek *Jatrós*, tj. *Lekarz*. Nosił to imię mityczny bohater grecki Jazon, który na pierwszym w świecie okręcie, zwanym *Argo* (stąd załoga nazwana *argonautami*) zdobył złote runo w Kolchidzie, poprzednio wykonawszy jako warunek postawione prace, i odzyskał tron przy pomocy Medei, którą potem zdradził dla Kreuzy (MEKSA I 92, 459). Zdaniem F. Sowy (KIS III 279) może to być także zhellenizowana forma hebrajskiego im. *Jezus* lub *Jozue*. Bohaterski Jazon stał się natchnieniem Eurypidesa (*Medea*), Seneki, Corneille’a (*Zdobycie złotego runa*) i innych. Hagiografia zna 4 świętych Jazonów, wśród nich Jazona, wspomnianego w DzA 17, 5-9, który przyjął św. Pawła w Tesalonice. Knap 105 przyjmuje także tłumaczenie n. greckiego bóstwa Apollo w epoce odrodzenia narodowego w Czechach. Imienniny podaje 10 V. Inne wyzyskiwane przeze mnie opracowania popularne nie podają, nie omawia także J. Bubak (KNI).

Junia, Junita, Juneta

SIW notuje 1 kobietę o imieniu *Junia* w woj. białostockim; 1 *Junita* w woj. gdańskim; 1 *Junitta* w woj. szczecińskim; 1 *Juneta* w woj. katowickim. SI nie podaje, KP 146, 148 wymienia św. Junię pod 17 III, SN 117-118 mówi mylnie o Junii wspomnianej przez św. Pawła w Liście do rzymian, kiedy tu chodzi o Juniasa: „Pozdrowcie Andronika i *Juniasa*, moich rodaków i współtowarzyszy więzienia, którzy się wyróżniają wśród apostołów” (16,7). W tekście łacińskim jest *Andronicum et Juniam*, w greckim *Andrónikon kai Iūnian* w bierniku I. poj. (*Salutate...*), co jednoznacznie wskazuje na imię *Junias* w połączeniu z *Andronik*. KIS III 383 nie przywołuje tego zaświadczenia, omawiając imię *Junian*, noszone przez św. Juniana z Mairé, urodzonego ok. 500 r., pustelnika, potem zakonika, zmarłego 13 VIII 587 r., wspomnianego obecnie 12 lub 14 VIII (zaznacza jednocześnie, że w literaturze hagiograficznej Francji występuje jeszcze jeden św. Junian). SIW formy męskiej *Junian* nie podaje.

Imię *Junia* jest łacińską formą żeńską od przydomka (*cognomen*) *Iunius* od n. miesiąca *Iunius* ‘czerwiec’, upamiętniającego boginię *Junonę* i oznacza ‘urodzony w czerwcu’; *Junita* jest formą pochodną, utworzoną za pomocą przyrostka *-ita* w jęz. hiszp., por. analogicznie *Julia* i *Julita*; *Juneta* wygląda na spolszczoną przez wymianę *-e* na *-a* postać franc. *Junette*. Notowany przez KIS III 383 *Junian* utworzony został od *Iunius* za pomocą łacińskiego przyrostka *-anus*, charakterystycznego do tworzenia nazw wyzwoleńców i adoptowanych. Por. też imiona *Juno*, *Junona*.

SNWPU podaje 3 osoby o nazwisku *Juniter* w woj. warszawskim; nazwisko interpretować można jako zniemczoną przez dodanie końcowego *-er* (jak *Myszki(i)er* od *Myszk*) formę n.os. *Junita*.

Karp

SIW podaje 13 mężczyzn o imieniu *Karp*; SI 152 notuje *Karpus* z łacińskim odpowiednikiem *Carpus*; *Karp* występuje w językach: błr., błg., u Chorwatów, mac., ros. i słwn.; *Kárp* węg.; *Carpus* ang. i fr.; *Karpus* niem.; *Karpas* nowogr.; *Karpa* est.; *Carpo* hiszp. i wł.; *Carp* rum.; *Karpazij* obu łuż.; wariantywnie *Karpu*, *Karppi* fin.; *Karpijus*, *Karpas* lit.; *Karpjjs*, *Karps* lot.; *Karpasij*, *Karpasij* górnołuż.; forma żeńska *Carpina* występuje tylko w rum.; brak imienia w cz., dun., nor., port., słow. i szw.

W staropolszczyźnie notowane było jako *Karp* w latach 1402-1407 na kresach południowo-wschodnich; *Karpa* r. 1405 tamże i w r. 1498 w Małopolsce; zdrobnione *Karpacz* r. 1498 w Małopolsce; *Karpan* r. 1441 na kresach południowo-wschodnich; *Karpic* i *Karpin* r. 1497 na Mazowszu; *Karpon* 1441, *Korpasz* i *Korposz* r. 1446 na kresach południowo-wschodnich; też forma żeńska *Karpina* r. 1498 na kresach południowo-wschodnich (Mał III 258).

Imię pochodzi od gr. rzeczownika pospolitego *karpós* o podstawowym znaczeniu ‘owoc’, nadto ‘plon’, ‘wynik’, ‘zysk’, też ‘dziecko’, jak np. w słowach św. Elżbiety *ho karpós tēs koilías sū*, łac. *fructus veentris tui* ‘owoc żywota twego’ (Lk 1,42), odmawianych w Pozdrowieniu Anielskim. Znana także grecka gnoma *Kakón phérusin karpón hoi kakoí philoi* ‘Niedobrzy przyjaciele przynoszą zły owoc’. Oczywiście niektóre zapisy historyczne i współczesne mogą oddawać imię *Karp*, pochodne od *Polikarp*, M. Malec (l.c.) zaznacza, że niekiedy mogą oddawać po prostu rzeczownik *karp* ‘gatunek ryby’. Greckie *Karpós* przejęte zostało do łaciny w formie *Carpus*, a z łaciny do wielu języków europejskich (zob. wyżej), do polszczyzny przeszło regularnie jako *Karp* z pominięciem łacińskiej końcówki *-us*, jak np. *Benedykt*, *Damian* z łac. *Benedictus*, *Damianus* (forma *Karpus* dla polszczyzny z SI jest błędna).

Hagiografia zna 3 świętych o imieniu *Karp*, z których ks. H. Fros (KIS III 439) prezentuje dwóch: 1) św. Karpa, ucznia św. Pawła, wspomnianego jako znajomego z Troady (2 Tym 4,13), podawanego w Kościele Wschodnim jako biskup Berei (w Tracji), czczonego 4 I, 26 III, 13 X KP 136; 2) św. Karpa z Papylem i Apotoniką, męczennikami z czasów Decjusza, wspominanych 13 IV i 13 X.

KIS III 439 podaje gr. imię *Karpofor* od gr. przymiotnika *karpophóros* ‘owocodajny, urodzajny’ (od znanego nam już *karpós* ‘owoc’ i czasownika *pheréin* ‘przynosić’), nienotowane w SSNO i SIW (ma się pojawiać u „wyznawców Kościoła wschodniego”, nienotowane jednak w historycznych opracowaniach E. Wolnicz-Pawłowskiej i U. Szulowskiej, święci niewymienieni w KP), prezen-

tuje także zbiorowych męczenników, wśród których znajdowało się aż 5 (według niektórych nawet 7) Karpoforów.

SWPU podaje 2125 osób o nazwisku *Karp*, ale kryją tu się osoby zawdzięczające to nazwisko także im. *Karp* < *Polikarp* i rzeczownikowi pospolitemu *karp* ‘gatunek ryby’; 368 *Karpa*, 319 *Karpacz*, 155 *Karpicz*, 14 *Karpin*, 1 *Karpon* w woj. legnickim, 9 *Karpoń*, 4 *Karpoś*, *Karpocz* 0, a więc formy notowane w staropolszczyźnie i w imieniu w niektórych językach; 22 *Karpe*: po 2 w woj. gdańskim, słupskim, toruńskim i katowickim, 14 częstochowskim, zmienione przez dodanie *-e*, jak *Guse*, *Sampe* od *Guz*, *Samp*. Wiele form pochodnych pomijam, por. NP III.

Krescencja, Krescencjusz i podobne

SIW podaje 26 kobiet o imieniu *Krescencja*, 5 *Kresencja*: po 1 w woj. bielskim, katowickim, pilskim, płockim i toruńskim, 2 *Krestencja*: po 1 w woj. gdańskim i olsztyńskim; 1 *Kreszenita* w woj. opolskim; 1 *Kreszentia* w woj. opolskim; imiona męskie, pokrewne wobec podanych żeńskich to: 2 *Krescencjusz*: po 1 w woj. kieleckim i lubelskim, 1 *Kresens* w woj. wałbrzyskim, 8 *Krescenty*.

SI 161 notuje *Krescencjusz*, *Kescens*, *Krescencja* z łacińskimi odpowiednikami *Crescens*, *Crescentius*, *Crescentia*, imiona występujące w większości języków indoeuropejskich (brak w dun., nor., port. i szw.) w różnych formach fonetyczno-ortograficznych.

Omawiane imiona pochodzą z jęz. łacińskiego: podstawowe *Krescens* (w SIW zapisane z uproszczeniem *Kresens*) pochodzi od łacińskiego imiesłowu współczesnego czasu terażniejszego (*part. praes. act.*) *crescens*, w dop. l. poj. *crescent-is* od czasownika *cresco*, *-ere, crevi, cretum* ‘rosnąć, wyrastać, rozkwitać’, który występował w Rzymie jako przydomek (*cognomen*) i pochodne od niego *Crescentius*, *Crescentio*, *Crescentinus*, *Crescentianus*, *Crescentilla* (IC 234). *Krescencjusz* jest do polszczyzny przejętą formą łacińską *Crescentius*, *Krescenty*, jak *Antoni*, *Damazy*, *Wenanty* i wiele innych powstał przez odrzucenie łacińskiej końcówki *-us*. KIS III 533-534 wspomina, że w wykazach świętych przewija się 7 Krescensów i Kescencjuszów, z których omawia Krescensa, ucznia św. Pawła: Krescens [udał się] do Galacji (2 Tm 4,10). Znany był w Europie *Krescencjusz*, pisany także w Polsce *Crescentius*, *Krescentyn* Pietro de (1230-1320), agronom włoski, lekarz i prawnik, autor podręcznika *Opus ruralium commodorum* ‘Dzieło pożytków wiejskich’, gdzie zawarł wiedzę rolniczą, lekarską i weterynaryjną, tłumaczonego na wiele języków, w tym również na jęz. polski przez A. Trzycieskiego pt. *Księgi o gospodarstwie*, wydane w r. 1549. Wspomniana KIS (l.c.) wymienia także Krescjusza, męczennika jako towarzysza trzech innych, czczonych razem 24 X. W SIW imię nieodnotowane. J. Bubak (KNI 184) przypuszcza, że polskim odpowiednikiem im. *Krescencjusz* był *Rosław*,

Rościsław i forma żeńska *Rościslawa*; SSNO IV 489, 493 podaje wiele zapisów im. *Rosław* od w. XII i żeńskiego *Roslawa* od r. 1265, nienotowanych dziś w SIW, potwierdza także pojedynczo imiona *Rościsław*, *Rościslawa*, z których *Rościsław* według SIW występuje u 222 mężczyzn, *Rościslawa* u 15 kobiet. Imieniny Krescencjusza podaje 15 VI, Rosława i Rościslawa 17 I, Rosławy 17 I i 7 X, Rościslawy 7 X.

Lidia, Lidiusz i podobne

SIW podaje 883 kobiety o imieniu *Lidia*, 2 *Lidi*, po 1 w woj. gorzowskim i koszalińskim, 5 *Lidiana*, 5 *Lidianna*, 1 *Lidiaszka* w woj. ostrołęckim, 1 *Lidie* w woj. katowickim, 2 *Lidija*: po 1 w woj. krakowskim i olsztyńskim, 11 *Lidja*; formy męskie: *Lidian* 2: po 1 w woj. gdańskim i warszawskim, 23 *Lidiusz*; SI 170 podaje *Lidia*, w wersji łacińskiej *Lydia*, postać *Lidia* tylko w jęz. węg.; wariantywnie *Lidia* lub *Lydia* w port., rum. i wł.; *Lydia* ang., dun., niem., nor.; *Lýdia* słow.; *Lidija* łot., ros. i ukr; *Lidzija*, *Lodzja* błr.; *Lidija*, *Lida* błg., *Lýdie*, *Lydie* cz.; *Lydia*, *Lidia* hol., port. i rum.; *Lidija*, *Lida* lit. i mac.; *Ludia*, *Lidija* nowogr.;

Według KIS III 623 imię pochodzi od gr. przymiotnika *Lýdios*, w rodz. żeńskim *Lýdia* od n. krainy geograficznej (choronimu) *Lýdia* (po polsku *Lidia*) w Azji Mniejszej, z głównym miastem Sardes. Od Greków nazwę przyjęli Rzymianie jako *Lydius*, *Lydia*, z czego pochodzą polskie imiona: żeńskie *Lidia* i męskie *Lidiusz*. Imię jest w Polsce nowsze, nie notuje SSNO, dziś zdrabniane do postaci *Lidka* i *Lidzia* oraz podobnych, na które wskazywać mogą postaci imion z SIW, jak *Lidiaszka*; forma *Lidi* i *Lidie* wskazuje na zdrobnienie w jęz. angielskim, postać *Lidiana* i męska *Lidian* sa derywowane za pomocą przyrostka *-an(a)*, w *Lidianna* wystąpił bezfunkcyjny przyrostek *-n-*.

Z DzA 16, 14 i nast. znana Lidia z Tiatry, sprzedawczni purpury, nawrócona na chrześcijaństwo przez św. Pawła, która zrobiła dużo dobrego dla samego Apostoła i dla chrześcijan z najbliższego otoczenia. Do martyrologium pod 3 VIII wpisał ją w r. 1583 Baroniusz, KP 146 podaje pod 23 III.

Imię stało się podstawą nazwisk: *Lidia* 4: 3 w woj. łódzkim, 1 warszawskim, 1 *Liddi* w woj. jeleniogórskim; nazwiska *Lida* 50: 27 w woj. bydgoskim, 9 częstochowskim, 5 krakowskim, 4 łódzkim i pochodne: *Lidak* 230: 25 w woj. elbląskim, 6 gdańskim, 48 radomskim, 35 wrocławskim, 28 katowickim, 21 warszawskim, 16 plockim; 2 *Lidiak* w woj. katowickim; *Lidiec* 0; 1 *Lidiuk* w woj. jeleniogórskim trzeba raczej kojarzyć z n. miasta *Lida* na Białorusi z zamkiem Giedymina (dziś w ruinach) z r. 1326; zdaniem J. Staszewskiego (MS 247) nazwa miasta znaczy po litewsku 'karczunek leśny', niewykluczone jednak imię *Lidia*, realizowane często jako *Lida*. Imiona *Lidosław* 2, *Lidosława* 4, *Lidysława* 1 w woj. katowickim utworzone zostały za pomocą produktywnego (najczęstszego w staropolskich imionach członu) *-sław(a)*.

Lucjusz, Lucja, Łucjusz, Łucja i podobne

SIW podaje 178 mężczyzn o imieniu *Lucjusz*; 3670 *Lucja*; 1 *Lucjusza* w woj. białostockim; 13 *Łucjusz*; 57 856 *Łucja*; 1 *Lucya* w woj. konińskim; 6 *Lucia*; 1 *Lukija* w woj. białostockim (prawdopodobnie Rosjanka lub Białorusinka).

SI 175 notuje imiona męskie *Lucjusz* i *Lucjusz* z łacińskim odpowiednikiem *Lucius* i żeńskie, po łacinie *Lucia*; *Lucius* występuje w jęz. ang., cz., dun., est., hol., słow. i szw.; *Lukij* błr., błg., ros. i ukr.; *Lucio* hiszp., port. i wł.; *Lūkijs* łot.; *Luzius* górnołuż.; *Loukios* nowogr.; *Luciu* rum.; *Lukije* u Serbów; *Lūcius* węg.; wariantywnie: *Lucije*, *Luce*, *Lucius* fr.; *Liucijus*, *Lucijus* lit.; *Lukij*, *Lučo* mac.; *Lucije*, *Luco*, *Luco* u Chorwatów; forma żeńska pojawia się jako *Lučija* błg.; *Lucie* cz.; *Lucia* dun., fin., hiszp., rum., szw.; *Lūcija* łot.; *Łucyja* dolnołuż.; *Lukija*; *Lucija* obu łuż.; obocznie: *Lucy*, *Lucia* ang.; *Ljucyja*, *Lukija* błr.; *Lucia*, *Luzia* est., port. i wł.; *Luce*, *Lucie* fr.; *Lucia*, *Lucie* hol. i nor.; *Liucija*, *Lucija*, *Liucé* lit.; *Lučija*, *Luča* mac.; *Lucia*, *Lucie*, *Luzia*, *Luzie* niem.; *Loukia*, *Lukija* nowogr.; *Ljucija*, *Lukija* ros.; *Lucija*, *Luce*, *Luča* u Chorwatów; *Lucija*, *Lučka* słwn.; *Luca*, *Lucia* węg.

W staropolszczyźnie notowana od r. 1208 literalnie *Lucia*, co zespół SEMot odczytuje *Łucyja* na Śląsku, w Wielkopolsce i w Małopolsce; *Luc(z)a* od r. 1431 na kresach południowo-wschodnich i na Mazowszu; *Luc(z)ka* od r. 1343 w Małopolsce i w Wielkopolsce (Mał III 374).

W polszczyźnie wskutek oboczności *l* : *ł* powstały dublety imienne *Lucjusz* : *Łucjusz*, *Lucja* : *Łucja*. Było to imię rzymskie (*praenomen*), używane także jako przydomek (*cognomen* IC 172), nadawane tym chłopcom (*Lucius*) i dziewczynom (*Lucia*), którzy się urodzili o wschodzie słońca, o świcie (*prima luce* od *lux*, -*cis* 'światło'), por. przydomek kaszubski *Ranoch* i nazwisko *Wieczerek*.

Imię *Łucja* w Polsce staje się popularne w XIX w. dzięki powieści Waltera Scotta *Łucja z Lammermooru* (1819, polski przekład z r. 1828 i opera Gaetano Donizettiego według tej powieści z r. 1835, wystawiona w Warszawie w r. 1844). Z Polek imię to nosiła m. in. Łucja Giedrojc (zm. w r. 1886), pisarka, z literatury pięknej znane *Łucja z Pokucic* M. Dąbrowskiej i *Łucja z Ręki ojca* W. Żukrowskiego.

Wśród świętych Łucja z Syrakuz na Sycylii, męczennica z r. ok. 304, czczona 13 XII; Łucja z Sampigny w Szkocji, wspominana 19 IX; Łucja z Narni (1476-15 XI 1544)), dominikanka, stygmatyczka i ok. 7 innych. Hagiografia zna ponad 20 Lucjuszów, z których ks. H. Fros (KIS III 637-638) prezentuje m.in. Lucjusza z Cyreny (z DzA 13, 1), wspomnianego 6 V, Lucjusza I, papieża, zmarłego 4 lub 5 III 254 r.; Lucjusza, męczennika z Cypru, wspomnianego 20 VIII. Św. Paweł pozdrawia niejakiego Lucjusza, swego krewnego w Rzymie (Rz 16, 21).

SNWPU podaje 8 osób o nazwisku *Lucius*; *Luciusz* 0; 3 *Lucjus* w woj. bydgoskim; 33 *Lucjusz* i wiele form pochodnych.

Łukasz i podobne

SIW notuje 352201 mężczyzn o imieniu *Łukasz*; 4 *Łukaszek*: 2 w woj. bielskim po 1 krakowskim i opolskim; 20 *Lukas* (obcokrajowcy); 2 *Luka* (cudzoziemcy): po 1 w woj. legnickim i warszawskim; 2 *Luke* (zapewne Anglicy): po 1 kaliskim i warszawskim.

SI 175 podaje imię męskie *Łukasz* z odpowiednikami łacińskim *Lucas*: *Luke* występuje w jęz. ang.; *Luka* błg., mac., ros., słwn.; *Luca* rum. i wł.; *Lukáš* cz. i słow.; *Lukas* dun., fin., nor. i szw.; *Lucas* hiszp. i port.; *Lukács* węg.; *Lukaš* obu łuż.; obocznie: *Luka*, *Lukaš* bltr.; *Luukas*, *Luko* est.; *Luc*, *Lucas* fr.; *Lucas*, *Lukas* hol. i niem.; *Lukošius*, *Lukas* lit.; *Łukas*, *Łukaš* dolnołuż.; *Loukas*, *Lukas* nowogr.; *Luka*, *Lukaš* ukr.

W staropolszczyźnie notowane jako *Łukasz* od r. 1306 we wszystkich ziemiach Polski; *Luka* od r. 1386 w Wielkopolsce, Małopolsce i niezlokalizowane; *Luka(sz)* w przypadkach zależnych od r. 1252 w całej Polsce (poza Pomorzem); *Łukacz* od r. 1449 na kresach południowo-wschodnich; *Lucassius* od r. 1396 w Małopolsce, Wielkopolsce i na kresach południowo-wschodnich; w postaciach zdrobniałych: *Łucz* od r. 1424 na kresach południowo-wschodnich; *Łucza* w r. 1388 w Małopolsce; *Łuczak* w r. 1490 w Małopolsce; *Łuczek* od r. 1398 w Wielkopolsce, Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich; *Łuczka* od r. 1424 na kresach południowo-wschodnich i w Małopolsce; *Łuczko* od r. 1339 w Wielkopolsce i na wspomnianych kresach; *Łuczycza* w r. 1431 w Małopolsce; *Łuczyc* w r. 1463 na kresach południowo-wschodnich; *Łuczyna* w r. 1426 na Mazowszu; *Łuń* w r. 1400 w Wielkopolsce, na Mazowszu i na kresach południowo-wschodnich; forma złożona przezwiskowa *Dziki Łuka* w r. 1478 na Mazowszu (Mal III 273).

Imię jest łacińskim zdrobnieniem imienia pełnego *Lucanus* (po grecku *Lukanós*): *Lucanus* ‘mieszkaniec Lukanii, tj. krainy w Italii’, powstałym za pomocą przyrostka *-as* (Mal III 273, KIS III 675). Hagiografia zna ponad dwunastu św. Łukaszów, z których najbardziej znany św. Łukasz Ewangelista, lekarz, autor 3. Ewangelii i Dziejów Apostolskich i por. zaprezentowanych 4 dalszych w KIS l.c.

SNWPU podaje 653 osoby o nazwisku *Łukasz*, 1563 *Luka*; 20052 *Łuczak* oraz wiele form pochodnych.

Marek, Marka i podobne

SIW podaje 429 274 mężczyzn o imieniu *Marek*; 65 *Marko*; 11 *Markos* (zapewne to Grecy); 1 *Marks* (prawdopodobnie Grek) w woj. jeleniogórskim; 76 *Markus*; 57 *Marco*; 37 *Mark*; 3 kobiety noszące imię *Marka*: po 1 w woj. katowickim, lubelskim i tarnowskim; 5 *Marketa*: po 1 w woj. koszalińskim, legnickim, radomskim i wrocławskim; 1 *Markieta* w woj. wrocławskim; 2 *Markita*: po 1 w woj. gdańskim i łódzkim.

SI 182 notuje imię męskie *Marek* z odpowiednikiem łacińskim *Marcus*; *Marek* występuje w jęz. cz.; *Markus* est.; *Marc* fr.; *Marks*; *Markos* nowogr.; *Mark* ros.;

Marko luz., słwn. i ukr.; *Marco* wł.; wariantywnie: *Mark*, *Marcus* ang.; *Marka*, *Mark* bñr.; *Marko*, *Marčo* bñg.; *Mark*, *Marcus*, *Markus* duñ.; *Markku*, *Marko*, *Markus* fiñ.; *Marco*, *Marcos* hiszp.; *Marcus*, *Marc*, *Marco*, *Markus*, *Mark* hol.; *Morkus*, *Markas* lit.; *Mark*, *Markus*, *Markuš* dolnołuz.; *Marcus*, *Markus* nor. i szw.; *Marcos*, *Marqués*, *Marquez* port.; *Marek*, *Markus*, *Maroš* słow.; *Márk*, *Márkus*, *Markó* węg.

W staropolszczyźnie notowane jako *Marek* od r. 1228 w Małopolsce, Wielkopolsce, na Mazowszu i na kresach południowo-wschodnich; *Marek* lub *Marko* od r. 1224 w Wielkopolsce, Małopolsce, na Pomorzu i Śląsku, zmienzone *Marke* od r. 1407 na Śląsku, w Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich; *Markusz* od r. 1388 w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu i na kresach południowo-wschodnich; *Margusz* w r. 1410 w Małopolsce; od r. 1409 *Merkusz* w Małopolsce; po łacinie *Marcus* od r. 1223 w Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich; w formie zdrobniałej *Marczko* w r. 1413 na kresach południowo-wschodnich; *Marczurko* w latach 1175-1500 na Śląsku; w r. 1497 na Mazowszu; *Marka* w r. 1389 w Małopolsce; *Markiel* od r. 1398; *Markil* w r. 1419 w Wielkopolsce; *Markosz* w r. 1396 w Małopolsce; *Markucic(z)* w r. 1437 na kresach południowo-wschodnich; *Markut* w r. 1325 w Wielkopolsce; *Merkiel* od r. 1311 na Śląsku, w Wielkopolsce i na kresach południowo-wschodnich; *Merkil* od r. 1389 na Śląsku i od r. 1326 tamże; *Markuszek* w r. 1461 na kresach południowo-wschodnich; *Markusław* w r. 1434 w Wielkopolsce (Mal III 281). Formy żeńskie godne zaaprobowania to regularna *Marka* oraz we włoskim czy franc. powstała *Markieta*, por. *Aneta*, *Marieta* i hiszpańska *Markita*, por. *Anita*, *Ewita*, *Julita*.

Łacińskie imię teoforyczne od rzymskiego boga wojny *Marsa*: *Mars*, *Mart-is* – *Marcus*, transkrybowane do jęz. gr. *Márkos*, scs. *Марѣкъ*, z czego polskie *Marek* (Mal III 280). W starożytnym Rzymie nosił je przede wszystkim Marcus Tullius Ciceron (106-39 przed Chr.), słynny mówca, filozof i mąż stanu; z postaci świętych KIS (IV 97-103) prezentuje z ponad 30 m.in.: 1) św. Marka Ewangelistę, zwanego także Janem, towarzysza podróży św. Pawła (szczegółowo omówionych przez ks. H. Frosa (KIS IV 97-99)); 2) św. Marka, biskupa jerozolimskiego, męczennika z czasów panowania Antonina; 3) świętych męczenników rzymskich Marka i Marceliana z czasów Dioklecjana. Z wybitnych Polaków KNI 217 przywołuje ks. Marka Jandołowicza (ok. 1713-1804), karmelitę i jednego z przywódców konfederacji barskiej; Marka Hłaskę (1934-1969), pisarza, z postaci literackich Księdza Marka, tytułowego bohatera dramatu J. Słowackiego, Marka Świdę z *Pokolenia Marka Świdy* A. Struga. Imieniny 24 III, 25 IV, 18 VI, 28 IX, 7 X, 22 XI. O Marku, zwanym Janem, towarzyszu św. Pawła por. PrSB 702.

SNWPU podaje 16202 osoby o nazwisku *Marek*; 1 *Mareg* w woj. opolskim; 3 *Marek-Młot* w woj. tarnowskim; 4 *Marekowski* w woj. krakowskim; 107 *Markow*; 37 *Markowc* w woj. gdański; 518 *Markowiak*; 3555 *Markowicz*; 21938 *Markowski*; 21096 *Markiewicz* i wiele innych.

Pryska, Priska, Priscilla i podobne

SIWPU podaje 20 kobiet noszących imię *Pryska*, 7 *Priska*, 6 *Priscilla*, 1 *Pryscyla* w woj. katowickim; 1 *Pryscylia* w woj. elbląskim, 2 *Pryscylla*: po 1 w woj. bielskim i katowickim.

SI 225 podaje *Pryskus* formę męską i *Pryska* żeńską, po łacinie *Prisca* i *Priscilla*, w jęz. ang występuje tylko *Priscilla*, rum. *Priscila*; *Priska* i *Priscilla* cz., lit. (też *Priscile*), szw. i wł.; tylko węg.; aż 4 formy, tj. *Priska*, *Prisca*, *Priscilla* i *Priszcilla* niem.; forma męska *Prysk* błr., błg. i ukr., *Prisque* fr., *Priscus* niem., słow. i hol., *Prisco* hiszp. i wł.; *Prisk* mac. i ros.; *Priskos* nowogr., wariantywnie *Prisk* i *Prisko* u Chorwatów, węg.

W r. 1457 w Małopolsce zapisany został *Provid(us)* ...*Mathias Priscegener* ‘opatrzny Maciej, zięć Pr(z)yski’, redakcja bowiem odczytuje ten łaciński zapis jako *Pryska* lub *Przyszka* SSNO IV 387, Mal III 382. Z postaci historycznych najbardziej znana jest żona Akwili, Żyda z Pontu, małżonków zaprzyjaźnionych ze św. Pawłem, wspomina ich m.in. Dz Ap 18,2,26, Rz 16,3 i w innych listach, por. hasło *Akwila*.

Imię jest pochodzenia łacińskiego, pochodzi bezpośrednio od łacińskich przydomków (*cognomina*) *Priscus*, *Prisca*, a pośrednio od takichże przymiotników *priscus*, *-a*, *-um* ‘poprzedni, dawny, starożytny, pierwotny’, znane też były przydomki pochodne: deminutywne *Priscillus* i żeński *Priscilla*, *Priscil(l)ianus*, *Priscinus*, *Priscina*, *Priscinianus*, *Priscio*, *Priscula*.

Rufus, Rufa, Rufin, Rufina i podobne

SIW podaje 1 mężczyznę o imieniu *Rufus* w woj. elbląskim; 907 *Rufin*; 1 *Rufino* (zapewne obcokrajowiec) w woj. łódzkim; 10 *Rudy*; 1 *Rudysław* w woj. radomskim; 1 *Rudzisław* w woj. gdańskim; 1 kobietę o imieniu *Rufa* w woj. łódzkim; 1 *Rufia* w woj. opolskim; 127 *Rufina*. Imię *Rudy* może być skróconą formą im. *Rudolf*; *Rudysław* na pewno wtórne z członem *-sław*.

SI 236 notuje imię męskie *Rufus* z takimże łacińskim odpowiednikiem; *Rufus* występuje w jęz. cz., hol., niem. i szw.; *Rufus* słow.; *Rúfus* węg.; *Rufa* est.; *Ruf* fr.; *Rufas* lit; *Rufs* łot.; *Rufo* hiszp., mac. i u Serbów; wariantywnie: *Rufus*, *Ruff* ang.; *Ruf*, *Rufo* błg.; *Ruffe*, *Ryffe*, *Ruuhvus*, *Rufus* fin.; *Roufos*, *Rufos* nowogr.; *Rufu*, *Rufã* rum.; *Rufus*, *Ruf* słwn.; *Rufo*, *Ruffo* wł.; forma żeńska występuje jako *Rufa* w jęz. hol. i rum.; nienotowane w jęz. błr., dun., nor., rport., ros. i ukr.

Imiona podstawowe *Rufus* dla mężczyzny, *Rufa* dla kobiety pochodzą od tak samo brzmiących przydomków (*cognomina*) łacińskich, przydomki zaś od trójrodzajowego przymiotnika *rufus*, *-a*, *-um* ‘czerwonawy, rudy, ryży’ (Plezia IV 576), znane także były przydomki zdrobnione *Rufil(l)us*, *Rufil(l)a*, *Rufinilla*, *Rufinulus*, *Rufinula*; patronimiczne *Rufinus*, *Rufina* ‘syn, córka Rufusa’; *Rufinianus*, *Rufiniana* (także wśród chrześcijan), utworzone za pomocą przyrostka *-ianus*, *-iana*, właściwego do tworzenia imion wyzwoleńców i adoptowanych’ i inne (IC

229-230). W staropolszczyźnie notowane były imiona męskie *Rufus* od r. 1219 na Śląsku, w Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich (SSNO IV 515) i *Rufinus* w r. 1431 w Małopolsce (Mal III 319).

KIS V 129-131 podaje m. in. 1) Rufusa, syna Szymona z Cyreny, którego pozdrawia św. Paweł: „Pozdrowcie Rufusa wybranego w Panu i matkę jego” (Rz 16,13), wspominanego 8 IV, obecnie 17 VII; 2) Rufusa, biskupa Awinionu, wspominanego 14 XI oraz kilku męczenników; wśród świętych Rufinów (s. 124-129) wymienia męczenników, zakonników i biskupa, 2 święte męczennice Rufiny i Rufiniana, biskupa z Bayeux z V w., wspominanego 25 X. J. Bubak (KNI 271) notuje m. in. Rufina Piotrowskiego (1806-1872), uczestnika powstania listopadowego, jako drugie nosił omawiane imię gen. Józef Rufin Wybicki (1747-822), autor hymnu narodowego Polski.

SNWPU notuje nazwiska: 12 *Ruf*, 1 *Rufa* w woj. poznańskim; 38 *Ruff*, 2 *Ruffin* w woj. przemyskim.

Stefan, Stefana, Stefania i podobne

SIW podaje 176992 mężczyzn o imieniu *Stefan*; 2 *Stefano* (zapewne to Włosi): po 1 w woj. tarnobrzeskim i warszawskim; 20 *Stefanos* (najprawdopodobniej Grecy); 6 *Steffan*; 3 *Steffen* (prawdopodobnie Norwegowie): 1 w woj. jeleniogórskim, 2 warszawskim; 2 *Stefko*: po 1 w woj. siedleckim i skierniewickim; 1 *Stef* w woj. poznańskim (albo Niemiec, albo imię zdrobnione); 2 *Stafen*: po 1 w woj. katowickim i tarnobrzeskim; 8 *Istvan*, 3 *Istwan* (to Węgrzy): po 1 w woj. białostockim, nowosądeckim i rzeszowskim; 6 *Stephan*: 3 w woj. warszawskim, po 1 katowickim, koszalińskim i wrocławskim; 1 *Estephan* w woj. warszawskim; 17 kobiet noszących imię *Stefa*; 9 *Stefana*; 9 *Stefani*; 1666040 *Stefania*; 6 *Stefanie*: 2 w woj. ciechanowskim, po 1 gdańskim, krakowskim, legnickim i opolskim; 9 *Stefanina*; 5 *Stefanis*: po 1 w woj. katowickim, kieleckim, opolskim, szczecińskim i wałbrzyskim; 2 *Steffi*: po 1 w woj. katowickim i radomskim; 1 *Steffie* w woj. śląskim; 1 *Stefi* w woj. katowickim, 1 *Istwanne* w woj. tarnobrzeskim; 5 *Stephane*: 2 w woj. warszawskim, po 1 opolskim, wrocławskim i zielonogórskim; 1 *Stephania* w woj. krakowskim; 12 *Stephanie*.

SI 249 podaje imię męskie *Stefan* (razem z formą archaiczną *Szczepan*, która w niniejszym opracowaniu zostaje pominięta) z łacińskimi odpowiednikami *Stephanus*, *Stephana* i *Stephania*; *Stefan* występuje w jęz. błg., est., mac., ros. rum., ukr.; *Stefano* wł.; *Štefan* cz., słwn. i słow.; *Stefanos* nowogr.; *István* węg.; *Stëfan* blr.; *Stefans* łot.; *Esteban* hiszp.; wariantywnie: *Stephen*, *Steven* ang.; *Steffen*, *Stefan* dun.; *Étienne*, *Stéphane* fr.; *Stefanus*, *Steef*, *Stefaan*, *Stephanus* hol.; *Stephan*, *Stephanus*, *Stefan*, *Steffel*, *Steff* niem.; *Stefan*, *Steffen* nor.; *Estevão*, *Estefano* port.; *Stefan*, *Stevan* u Serbów; *Stefan*, *Staffan* szw.; forma żeńska pojawia się jako *Stefania* wł.; *Stefanny* dun. i nor.; *Estefania* hiszp.; *Stefanka* mac.; *Stefanija* ros. i ukr.; *Stëfanija* blr.; *Stefa* lit.; *Štefanie* cz.; *Stefania* szw.; *Stevanka*

u Serbów; obocznie: *Stephanie, Stephania, Stephana, Stevena* ang.; *Étiennette, Stéphanie* fr.; *Stefana, Stefania, Stephana, Stephania, Stephanie* hol.; *Stephanie, Stefanie* niem.; *Stefania, Stefanija* nowogr.; *Ştefania, Ştefana* rum.; *Ştefania, Stefina* słow.; *Istvánka, Stefánia* węg.

W staropolszczyźnie notowane jako *Stefan* od XIII w. na Śląsku, w XIV w. we wszystkich dzielnicach Polski, w formie łacińskiej *Stephanus* od r. 1153 w Wielkopolsce, Małopolsce, na Śląsku, Pomorzu; *Stafan* od r. 1424 w Wielkopolsce i na Pomorzu, w postaci łacińskiej *Staphanus* od r. 1385 w Wielkopolsce, Małopolsce i na Mazowszu, zniemczonej *Steffen* w r. 1480 na Pomorzu, w postaci węgierskiej *Hisztwan* w r. 1497 na kresach południowo-wschodnich; zdrobnionej *Stefanek* w r. 1464 w Wielkopolsce; *Stef* od r. 1424 na kresach południowo-wschodnich; *Stefek* w XV w. w Wielkopolsce; *Stefko* od r. 1369 w Małopolsce i 8 na kresach południowo-wschodnich; *Steflik* w r. 1388 na Śląsku; *Stech* w r. 1373 na kresach południowo-wschodnich; *Steć* w r. 1436 na wspomnianych kresach; *Stecko* od r. 1366 na wspomnianych kresach i na kresach północno-wschodnich, w Małopolsce i na Mazowszu; *Fanko* w r. 1404 w Wielkopolsce; *Fanuk* w r. 1426 w Małopolsce; *Fanisław* w r. 1355 na kresach południowo-wschodnich (Mal III 325-26).

Imię pochodzenia greckiego, od rzeczownika gr. *stéphanos* ‘wieniec’, metonimicznie ‘zaszczyt, chwała, nagroda’ (chodziło więc o wieniec jako wyraz uznania za osiągnięcia sportowe, waleczne czy literackie), por. Abram IV 105, przejęte do łaciny jako *Stephanus*, z czego polskie *Stefan*, scs *Stefanъ* lub *Stěfanъ*, niem. *Steffen*. Regularną formą żeńską jest imię *Stefana*, powstałe przez konwersję rodzajową od *Stefan*; *Stefanina* utworzona za pomocą przyrostka *-ina*, jak: *Józef*: *Józefa* i *Józefina*, *Karol*: *Karola* i *Karolina*; jednak najbardziej upowszechniona została *Stefania* od w. XIX pod wpływem pisarki francuskiej Stefanii de Genlis (J. Bubak), przejęte też z fr. *Stéphanie*.

Hagiografia zna ponad 50 św. i bl. Stefanów (por. KIS V 300-317), z których w kulturze polskiej znany głównie św. Stefan, król Węgier (ok. 969-1038). Imię nosił Stefan, XII-wieczny wojewoda krakowski; Stefan Batory (1533-1586), książę Siedmiogrodu, król Polski; Stefan Czarniecki (1599-1665), hetman, dowódca wojsk polskich w czasie wojen ze Szwedami; Stefan Garczyński (1805-1833), poeta, przyjaciel A. Mickiewicza; Stefan Jaracz (1883-1945), aktor; Stefan Żeromski (1864-1925), pisarz; Stefan Kołaczkowski (1887-1940), krytyk i historyk literatury, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego; Stefan Banach (1892-1945), prof. uniwersytetu we Lwowie; Stefan Starzyński (1894-1943), prezydent Warszawy od r. 1934; Stefan Rowecki (pseudonim Grot) (1895-1944), generał, komendant główny AK, zamordowany przez hitlerowców; Stefan Wiechecki (pseudonim Wiech) (1896-1979), felietonista, humorysta, satyryk; Stefan Otwinowski (1910-1976), pisarz i kardynał Stefan Wyszyński (1901-1981), Prymas Tysiąclecia. Z postaci literackich znany Stefan Solski z *Emancypantek*

B. Prusa (KNI 285). Imieniu żeńskiemu *Stefania* splendoru dodały m. in. Stefania Sempołowska (1870-1945), działaczka społeczna, pedagog, publicystka; Stefania Łobaczewska (1888-1963), muzykolog, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego; Stefania Skwarczyńska (1902-1988), teoretyk literatury, profesor Uniwersytetu Łódzkiego; Steficia Rudecka wystąpiła w *Trędowatej* H. Mniszkówny. Imienniny 2 i 16 VIII, 2 IX, 7 X, 28 XI.

SNWPU podaje nazwisko *Stef* 0; 5 *Stefa*; 1404 *Stefan*; 10 *Stefania* i wiele form pochodnych.

Tercjusz, Tercjan, Tercjanna

SIW podaje 1 mężczyznę o imieniu *Tercius* w woj. warszawskim; 1 *Tercjan* w woj. gdańskim; 1 kobietę noszącą imię *Tercjanna* w woj. katowickim. SI 264 notuje imię męskie *Tercjusz* i żeńskie *Tercja* z odpowiednikami łacińskimi *Tertius*, *Tertia*; *Tertius* występuje w jęz. ang., fr., niem.; *Tertios* nowogr.; *Terzio* wł.; *Tercius* cz.; *Tercijus* lit.; *Tercijs* łot.; *Terzius* dolnołuż.; *Tertij* mac., ros. i ukr.; *Terțea* rum.; *Tertije* u Serbów; *Tercije* u Chorwatów; wariantywnie: *Tercij*, *Tertij* błr. i słwn; *Tërtij* błr.; forma żeńska występuje jako *Tercia* w ang. i węg.

Imię pochodzenia łacińskiego od serii imion nadawanych dzieciom według kolejności przyjścia na świat typu (dla synów) *Primus*, *Secundus*, *Tercius*, *Quartus* aż do *Decimus* '10.'; (dla córek) *Prima*, *Secunda*, *Tertia*, *Quarta* aż do *Decima* '10' (IC 290-294). Forma *Tertianus* utworzona została od *Tertius* za pomocą przyrostka *-ianus* właściwego dla tworzenia nazw wyzwolenców i adoptowanych; przejęta została regularnie do polszczyzny jako *Tercjan* przez odrzucenie łacińskiej końcówki *-us*; *Tercjanna* utworzona została regularnie w polszczyźnie przez dodanie przyrostka *-na*, jak *panna* od *pan* w wyrazach pospolitych i np. *Marcjanna* od *Marcjan* w imionach. KIS V 489 przypomina Tercjusza, ucznia św. Pawła, który m.in. pisał pod dyktando List św. Pawła do rzymian: „Pozdrawiam was w Panu i ja Tercjusz, który ten list pisałem” (16,22); wspominany w liturgii 20 X, 21 lub 22 i 30 VI.

Trofim, Trochim

SIW podaje 2 mężczyzn o imieniu *Trochim* w woj. elbląskim; 38 *Trofim*.

SI 267 podaje imię męskie *Trofim* z odpowiednikiem łacińskim *Trophimus*, która to forma występuje także w jęz. ang. i niem.; *Trophim* górnołuż.; *Trofim* błg., mac., ros., u Serbów, słwn. i węg.; *Trofimus* cz.; *Trofimo* hiszp. i wł.; *Trofimas* lit.; *Trofims* łot.; *Trafym* błr.; *Trophimos* nowogr.; *Trofin* słow.; *Trochym* ukr.; obocznie: *Trofimus*, *Trophimus* hol.; *Trofim*, *Trufin*, *Trofin* rum.; *Trossi*, *Trofim*, *Trohve* est.

Trochym zapisane w r. 1471 na kresach południowo-wschodnich (SSNO V 467), SEMot II 128, Mal III 333.

Imię pochodzenia greckiego, wywodzi się od przymiotnika *tróphimos* 'odżywiający, pożywny' i substancywizowanego 'który przeszedł do roli rzeczow-

nika' tego przymiotnika 'chlebodawca, pan' (Abram IV 3660), dlatego KP 142 podaje znaczenie 'pitomiec, tj. żywiciel', a PrSB 1330 'karmiący' i podaje dni wspomnień 4 I, 18 III, 15 IV, 23 VII, 19 IX. Wskutek opozycji ekwipolentnej spółgłosek szczelinowych *f*: *ch* imię *Trofim* przechodzi do postaci *Trochim* (por. postać w jęz. ukr.) i w tej formie występuje u Słowian wschodnich.

Hagiografia zna 6 świętych Trofimów, m. in. Trofima, ucznia św Pawła, znanego z DzA 21,29, 2 Tm 4,20; Trofima, pierwszego bpa z Arles, wspomnianego 29 XII oraz Trofima, męczennika z towarzyszami; wymieniane także 4 święte Trofimy, w tym św. Trofimę z Minori na Sycylii, wspomnianą 5 VII lub 5 XI (KIS V 545-548).

SNWPU podaje 628 osób o nazwisku *Trochim*; 4 *Trochin*; *Trofim* 0; *Trofin* 0 i wiele form pochodnych *h*; 4 *Trofyn* w woj. katowickim.

Tymoteusz, Tymoteusza i podobne

SIW podaje 1660 mężczyzn o imieniu *Tymoteusz*; 7 *Tymofiej*: 5 w woj. białostockim, po 1 gdańskim i koszalińskim; 1 kobietę, noszącą imię *Tymoteusza* w woj. białkopodlaskim; 1 *Cyma* (zapewne Białorusinka) w woj. łódzkim.

SI 270 podaje imię męskie *Tymoteusz* z łańciskim odpowiednikiem *Timotheus*; *Tymotheus* występuje w jęz. niem.; *Timoteus* nor.; *Timotheos* nowogr.; *Timofej* ros.; *Timothy* ang.; *Timothée* fr.; *Timoteo* hiszp. i wł.; *Timotiejus* lit.; *Timotejs* łot.; *Timothej* dolnołuż.; *Timotei* rum.; *Timotej* słwn.; wariantywnie: *Cimafěj*, *Cimoch* błr.; *Timotej*, *Timo* błg.; *Timotej*, *Timoteus*, *Timotheus* cz.; *Timotheus*, *Timoteus* dun.; *Timmo*, *Timooteus* est.; *Timoteus*, *Timo* fin.; *Timotheus*, *Tim* hol.; *Thimotej*, *Timotej* obu łuż.; *Timoto*, *Timotie*, *Timotej* mac.; *Timotheu*, *Timoteo*, *Timoteu* port.; *Timotej*, *Timoteus* słow.; *Timoteus*, *Tim* szw.; *Tymofij*, *Tymko* ukr.; *Timót*, *Timóteusz* węg.; forma żeńska występuje jako *Timothea* w jęz. ang.; *Timótea* węg.

W staropolszczyźnie notowane jako *Timotheus* od r. 1020 w Wielkopolsce i w Małopolsce; w postaci wschodniosłowiańskiej *Tymofiej* od r. 1421 od r. 1421; *Tymofij* od r. 1417 i *Tymochwiej* w r. 1493 na kresach południowo-wschodnich; formy zdrobniałe: *Tyma* od r. 1382 w Małopolsce i w Wielkopolsce; *Tyme* od r. 1374 na Śląsku; *Tymak* w r. 1497 na Mazowszu; *Tymek* w r. 1397 w Wielkopolsce; *Tym(ek)* od r. 1330 na Pomorzu, w Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich; *Tymel* w r. 1457 w Małopolsce; *Tymic(z)* w r. 1386 na kresach południowo-wschodnich; *Tymka* w latach 1325-1327 w Małopolsce, na Pomorzu, w Wielkopolsce, na wspomnianych kresach i niezlokalizowane; *Tymko* od r. 1444 na wspomnianych kresach; *Tymosz* od r. 1390 w Małopolsce oraz na kresach południowo- i północno-wschodnich; *Tymsza* w r. 1482 na kresach południowo-wschodnich; tamże w r. 1497 *Tynka*; wcześniej, bo w r. 1475 *Tynko*, a pochodne *Tynkowic(z)* w r. 1478 na kresach północno-wschodnich; *Tychno* od r. 1370 na kresach południowo-wschodnich; *Tyni* od r. 1439 tamże; *Tysz* od r. 1277 na Śląsku,

w Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich; *Tyszek* od r. 1302 na Śląsku; *Tyszka* od r. 1393 na Mazowszu; *Tyszko* z lat 1175-1500 na Śląsku, w Małopolsce i na kresach południowo-wschodnich; *Tyszno* od r. 1302 na Śląsku i na kresach południowo-wschodnich (Mal III 335).

Złożone dwuczłonowe imię greckie: w I członie występuje rzeczownik *timé* o podstawowym znaczeniu ‘cześć, szacunek’ (Abram IV 325-326); w II ogólnie znany *theós* lub *Theós* ‘bóg, bóstwo; Bóg’, czyli można by je przełożyć na ‘czciiciel boga, Boga’, do tekstów łacińskich przejęte w postaci *Timotheus*, z czego regularne polskie *Tymoteusz*; w scs. *Timothei*, *Timotei*, *Timofei*; z tej ostatniej postaci wschodniosłowiańska (gdzie gr. *th* realizowane jako *f*) forma *Timof(i)ej*. KIS V 575 informuje, że w grece istniało także imię o odwróconych członach *Theótimos*, podobnie jak *Teodor* i *Dorota* < gr. *Dōrothea*.

Hagiografia zna ponad 10 świętych i błogosławionych Tymoteuszów, z których wspomnieć wypada: 1) św. Tymoteusza, ucznia św. Pawła, bpa Efezu, do którego m. in. apostoł wysłał dwa kanoniczne listy, poza tym są to męczennicy, biskupi i pustelnicy, w tym z czasów na nowszych bł. Tymoteusz Giaccardo (1896-24 I 1948), apostoł nauczający przez prasę i wydawnictwa (por. KIS V 577-581). Według J. Długosza biskupem poznańskim w l. 1012-1020 miał być niejaki Tymoteusz (Historia Kościoła w Polsce, red. B. Kumor i Z. Obertyński, t. II, cz. 2, Poznań-Warszawa 1979, s. 286).

Imieniny 24 i 26 I, 21 V, 22 VIII, 19 XII.

SNWPU podaje 108 osób o nazwisku *Tim*; 2 *Tima* w woj. gdańskim; 55 *Timm*; 12 *Timma*; 5 *Timofi* w woj. jeleniogórskim; *Timofiej* 0; 206 *Tym*; 576 *Tyma*; 35 *Tymm* i wiele form podobnych i pochodnych.

Tytus, Tytusa, Tycjan, Tycjana i podobne

SIW podaje 751 mężczyzn o imieniu *Tytus*; 1 *Titus* w woj. warszawskim; 159 *Tycjan*; 2 *Tiziano* (zapewne Włosi); 6 kobiet nosi imię *Tytusa*: 2 w woj. tarnobrzeskim, po 1 jeleniogórskim, opolskim, skierniewickim i warszawskim; 9 *Cita* (prawdopodobnie Białorusinki); 1 *Titi* w woj. rzeszowskim; 11 *Tycjana*.

SI notuje imię męskie *Tytus* z odpowiednikiem łacińskim *Titus*; *Titus* występuje w jęz. ang., cz., dun., hol., górnołuż., niem., słow. i szw.; *Tit* obu łuż. i ros.; *Tyt* ukr.; *Tiitus* fin.; *Tito* hiszp., port. i wł.; *Titas* lit.; *Tits* lot.; *Titos* nowogr.; *Titusz* węg.; obocznie: *Cit*, *Tit*, *Tituś*, *Tito* błr.; *Tiit*, *Tiitus* est.; *Tite*, *Titus* fr.; *Tit*, *Titoś* mac.; *Titu*, *Tit* u Serbów; *Tit*, *Tito*, *Tituś* słwń.; forma żeńska notowana w postaci *Tita* w jęz. ang. i obocznie *Tita* lub *Titta* wł.

W staropolszczyźnie notowane jako *Titus* od r. 1453 na kresach północno-wschodnich i na Pomorzu w formie łacińskiej *Titus*, co czytać można *Tytus* albo *Tytusz* (Mal III 336). W tłumaczeniu Nowego Testamentu ks. Jakuba Wujka z r. 1593, List do Tytusa występuje forma bez łacińskiej końcówki *-us*, a więc postać *Tyt*.

Najprościej wywieść omawiane imię od łac. wyrazu pospolitego *titus*, -i ‘dziki gołąb’, używanego w przenośni na oznaczenie męskości. Od imienia tego za pomocą przyrostka *-ius*, *-a*, *-um*, wyrażającego przynależność, utworzono formę *Titius* (Kr 881), a od tej postaci przy użyciu przyrostka *-ianus*, wskazującego nawyzwolenca lub adoptowanego, *Titianus*, z której to formy rozwinęła się w polszczyźnie przez odrzucenie łacińskiej końcówki *-us* regularna postać *Tycjan*. Nie wszyscy jednak podzielają ten pogląd, KVNB 93 podaje np. ze znakiem zapytania z łac. *geehrt* ‘szanowany’; wspomniany wyżej *titus* ‘dziki gołąb’ był zapewne rzadkim wyrazem, skoro nie notują go słowniki łacińskie, np. Plezia, Kr, Jougan i inne.

Hagiografia zna 6 świętych lub błogosławionych Tytusów, m. in. św. Tytusa, ucznia św. Pawła, którego wspominał we wielu listach i napisał do niego osobny list, według tradycji bpa Kreta, wspomnianego w nowym kalendarzu liturgicznym razem ze św. Tymoteuszem 26 I; Tytusa Taumaturga, czyli Cudotwórcę, ihumena ‘przeora klasztoru’ w Kościele Wschodnim (może w samym Konstantynopolu), wspomnianego 2 IV; bł. Tytusa Brandsma (1881-26 VII 1942), karmelitę, wykładowcę i profesora uniwersyteckiego, zadreżonego przez nazistów (KIS V 586-590). Pod imieniem *Tycjan* KIS V 569-570 podaje 3 świętych biskupów. Z wybitnych Polaków imię *Tytus* nosili m.in. Tytus Adam Działyński (1796-1861), założyciel Biblioteki w Kórniku; Tytus Chałubiński (1820-1889), lekarz i przyrodnik, twórca tatarnictwa, odkrywca turystycznych i leczniczych właściwości Zakopanego; Tytus Benni (1877-1935), językoznawca fonetyk; Tytus Czyżewski (1880-1945), malarz, poeta i krytyk sztuki (KNI 304). Imię *Tycjan* kojarzy się każdemu wykształconemu człowiekowi z malarzem renesansowym Tiziano Vecellio.

SNWPU podane 76 osób o nazwisku *Tytus*; 11 *Tytusz*; *Tiet* 0; 3 *Tito* i wiele form pochodnych.

Urban, Urbana i podobne

SIW podaje 294 mężczyzn o imieniu *Urban*; 1 *Panu* w woj. warszawskim (to Fin, zob. dalej); prawdopodobnie także 1 *Orban* w woj. kieleckim; 2 kobiety noszące imię *Urbana*: po 1 w woj. kieleckim i szczecińskim; 1 *Urbania* (analogiczne do oficjalnego *Petronia* i zdrobniałych typu *Lonia*, *Sonia*, *Stenia*).

SI 271-272 notuje imię męskie *Urban* i żeńskie *Urbana* z łacińskim odpowiednikiem *Urbanus* (i winno być *Urbana* dla kobiety); *Urban* występuje w jęz. ang., błg., cz., dun., mac., nor., słow., słwn., szw. i ukr.; *Urbain* fr.; *Urbano* hiszp. i port.; *Urbanas* lit.; *Urbans* łot.; obocznie: *Urban*, *Urvan* błr., ros. i ukr.; *Urbo*, *Urban*, *Urbanus*, *Urbas* est.; *Urpo*, *Panu* fin.; *Urbanus*, *Urbaan* hol.; *Urban*, *Hurban* dolnołuż.; *Horban*, *Wurban* obu łuż.; *Urban*, *Urbanus* niem.; *Orvanos*, *Urvanos* nowogr.; *Urban*, *Urvan*, *Orban* rum.; *Urban*, *Urba* u Serbów; *Orbán*, *Urban*, *Orbó* węg.; forma żeńska występuje jako *Urbana* w jęz. szw. i *Urbána* węg.

W staropolszczyźnie notowane jako *Urban* od r. 1388 w Wielkopolsce, Małopolsce, na Mazowszu i na kresach południowo-wschodnich, w postaci łacińskiej *Urbanus* od r. 1006 we wszystkich dzielnicach Polski, w formie zdrobniałej *Urbanek* od r. 1405 w Małopolsce i w Wielkopolsce (Mal III 336).

Imię pochodzi od łacińskiego przymiotnika *urbanus* ‘miejski, zwłaszcza rzymski’, też ‘szlachetny, wytworny, dobrze wychowany’ i pochodny rzeczownik *urbanitas* ‘obyście, ogłada’ (por. z tego ang. *urbanity* ‘uprzejmość, ogłada’), ale także ‘bezczelny, bezwstydný’ (Plezia V 496-497). Antonimiczny był przymiotnik *rusticus*, *-a*, *-um* ‘wiejski, chłopski’, ale także ‘prostacki, nieokrzesany’, pochodny od rzeczownika *rus*, *rur-is* ‘wieś’ (Plezia IV 580, 582). Przymiotnik *urbanus* przeszedł już do roli rzeczownika (uległ tzw. *substantywizacji*) i mógł oznaczać ‘mieszczanina, zwłaszcza mieszkańca Rzymu’ (por. tytuł dzieła Liwiusza *Ab Urbe condita* ‘Od założenia Rzymu’ i późniejsze błogosławieństwo papieskie *Urbi et orbi* ‘miastu [Rzymowi] i światu’. Do polszczyzny przejęte regularnie przez odrzucenie końcówki *-us*, jak np. *Kajetan z Caietanus*, *Kasjan z Cassianus*.

Imię umiłowane przez papieży (aż 8), bo pochodzili niekiedy z Rzymu, jak Urban I, zm. w r. 230, wspominany 25 V, męczennicy, jak Urban z towarzyszami, zamordowany za czasów cesarza Walensa (365-377), wspominany 5 IX, Urban współpracownik św. Pawła: „Pozdrówcie Urbana, pomocnika naszego w Chrystusie Jezusie...” (Rz 16,9), który miał być Atencykiem lub Macedończykiem, zob. KIS V 606-611.

SNWPU notuje 19396 osób o nazwisku *Urban* i bardzo wiele form pochodnych, zob. NP IV.

Objaśnienie skrótów

(Nie objaśnia się skrótów ksiąg biblijnych i skrótów języków z SI)

Abram *Słownik grecko-polski*, t. I-IV pod red. Z. Abramowiczówny, Warszawa 1958-1965.

IC I. Kajanto, *The Latin Cognomina*, Helsinki 1965.

ILS V. Schaubert, H.M. Schindler, *Ilustrowany leksykon świętych*, Kielce 2002.

KIS H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. I-VI, Kraków 1997-2007.

Knap M. Knappová, *Jak se bude jmenovat?*, Praha 1978.

KNI J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław 1993.

KP *Kalendarz prawosławny 2002*, Supraśl.

Kupis B. Kupis, *Nasze imiona*, Warszawa 1991.

KVNB Naumann, G. Schlimpert, J. Schultheis, *Das kleine Vornamenbuch*, 3. Auflage, Leipzig 1980.

- Mal III M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994.
- MEKSA *Mała encyklopedia kultury świata antycznego*, t. I-II, Warszawa 1958.
- MS J. Staszewski, *Mały słownik. Pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych*, wyd. 3, Warszawa 1968.
- NP E. Breza, *Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany*, Gdańsk 2000-2004 (t. IV w przygotowaniu).
- Plezia *Słownik łacińsko-polski*, pod red. M. Plezi, t. I-V, Warszawa 1959-1979.
- PrSB *Praktyczny słownik biblijny*, oprac. zbiorowe [...]red. A. Grabner-Haider, Warszawa 1994.
- SEMot *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* pod red. A. Cieślukowej, M. Malec i K. Rymuta, t. I-VII, Kraków 1995-2002.
- SI W. Janowowa, A. Skarbek, B. Zbijowska, J. Zbiniowska, *Słownik imion*, wyd. 2, Wrocław 1991.
- SIW *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, wyd. K. Rymut, Kraków 1995.
- SN J. Charkiewicz, *Święte niewiasty. Mały leksykon hagiograficzny*, Hajnówka 2001.
- SNT X. Léon-Dufour, *Słownik Nowego Testamentu*, wyd. II, Poznań 1986.
- SNWPU *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. I-X, wyd. K. Rymut, Kraków 1990-1992.
- SSNO *Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. W. Taszycki i M. Malec, t. I-VII, Wrocław 1965-1987.
- TI H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię [...]*, wyd. III, Kraków 1988.
- Wyk J. Bubak, *Wykaz imion używanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Język Polski” LXIII, 1983, nr 1-2, s. 72-84.

Symbol 0 przy nazwiskach oznacza formę z różnych względów niepewną.